

Zorluklarla mücadele eden Somali'ye gerçekleştirdiği resmi ziyaret kapsamında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın varacağı Mogadişu'daki Aden Abdulle Uluslararası Havaalanı'nda Somali ve Türkiye bayrakları dalgalandırırken.

© UN PHOTO/STUART PRICE

TÜRKİYE VE SOMALİ: YARDIMLARIN BARIŞA HİZMET ETMESİ

Türkiye, geçtiğimiz on yıl içinde daha görünür bir küresel aktör haline geldi. Onu insani yardım açısından 2013'te üçüncü büyük bağışçı haline getiren ve artmakta olan dış yardım bütçesi, gitgide daha fazla oranda çatışmalardan etkilenen bölgelere odaklanıyor. 2011'den bu yana Mogadişu'ya çok sayıda yardım görevlisi gönderen Türk hükümeti ve Türk sivil toplum kuruluşları (STK), Somali'de yardım operasyonlarını belirgin biçimde genişlettiler.

Somalili paydaşlar tarafından somut, görünür ve etki düzeyi yüksek olarak nitelendirilen Türkiye'den gelen yardımlar, genel olarak sevinçle karşılanıyor. Ne var ki diğer uluslararası bağışçıların son yirmi yıl içindeki deneyimlerinin gösterdiği üzere yardımlar, Somali'de barış ve çatışma üzerinde istenmeyen etkiler gösterebiliyor. Türkiye-Somali ilişkilerinin genel bir değerlendirmesinin yanı sıra bu politika notu Türk kurumlarının sağladığı yardımların nasıl çatışma

dinamiklerini istemeden körüklemeye riskini taşıdıklarını ortaya koyuyor. Gerek resmi gerekse sivil toplumdaki yardım kuruluşlarının bu riskleri nasıl ele alabileceklerine ve Somali'de kalıcı barışa katkıda bulunmak için mevcut fırsatlardan nasıl yararlanabileceklerine dair tavsiyeler sunuyor. Politika notu, Türk hükümetinin dış politikadaki insani diplomasi kavramını daha da geliştirmeyi amaçlayan siyaset yapıcılara bir dizi önerilerle noktalanıyor.

İÇİNDEKİLER

- Türkiye'nin yükselişi ve insani diplomasi
- Yardımlar ve Somali'deki çatışma dinamikleri
- Türkiye-Somali ilişkilerine genel bakış
- Türkiye'den resmi ve resmi olmayan yardımlar
- Barışın önündeki riskler ve fırsatlar
- Somali'ye yapılan uluslararası yardım için çıkarımlar

GİRİŞ

2011 yılının ortalarında Somali'nin bazı bölgelerinde açlığın başgöstermesinin ardından Türk siyasetçiler, yetkililer, yardım çalışanları ve işadamları, bu ülkeye gittiler ve Türkiye'nin yükselen uluslararası profilinin en dikkat çekici unsurlarından biri haline gelen Türkiye-Somali ilişkilerinin temellerini attılar. Geçtiğimiz on yıl içinde Türk hükümeti, diplomatik çabalarını ve artan dış yardım bütçesini çatışmalardan etkilenen devletlere yoğunlaştırarak uluslararası meselelere giderek daha fazla angaje olan bir küresel aktör haline geldi. Türk sivil toplum kuruluşları (STK) da ayrıca bu ülkelere artan miktarlarda yardım gönderiyorlar.

Bu politika notu, Türkiye'nin Somali'ye yaptığı yardımlara dair araştırmanın temel bulgularını ortaya koyuyor. Gerek Türkiye'nin resmi yardımına gerekse pek çoğu Somali'de son derece görünür olan ve Türkiye'nin bu ülkeye verdiği desteğin bir parçası olarak görülen Türk STK'lardan gelen yardımlara odaklanıyor. Bu araştırma, yardım projelerinin etkisini tek tek değerlendirmiyor veya Türkiye'den yapılan dış yardımların bir bütün olarak insani etkisine veya kalkınmaya olan etkisine dair kapsamlı bir yargıya varmayı amaçlamıyor. Bunun yerine bu araştırma, Türk kurumlarından gelen yardımın farklı biçimlerde Somali'deki çatışma dinamiklerini nasıl istemeden körükleme riski taşıdığını vurguluyor. Aynı zamanda Türkiye'nin dış yardımlarının uzun vadeli barış ve istikrara katkı sağlayabileceği birtakım fırsatları ortaya koyuyor.

Bu konu, birkaç nedenden ötürü önem taşıyor. Öncelikle, Türkiye, pek çok Somalili tarafından ülkenin en önemli uluslararası ortaklarından biri olarak algılanıyor ve dış yardım, bu ilişkide önemli bir role sahip. İkincisi, Türkiye'nin yardım kurumlarının dünya sahnesinde yükselen aktörler olarak rollerinin anlaşılmasına başlanması açısından Somali, yararlı bir örnek teşkil ediyor. Üçüncü olarak, Somali'de elde edilen tecrübeler, gitgide daha fazla yardım yapılan, çatışmalardan etkilenen diğer devletlerde barışı desteklemek için dış yardımın nasıl daha iyi biçimde kullanılabileceğine dair Türk siyasetçilere

Somali'nin başkenti Mogadishu'da balıkçı tekneleri. 2011'den itibaren çok çeşitli Türk yardım kurumları, bu şehirde faaliyet gösteriyorlar.
© KIZILAY

TEMEL BULGULAR

- Türkiye, geçtiğimiz on yıl içinde daha görünür bir küresel aktör haline geldi. 'İnsani diplomasi' kavramıyla ilişkilendirilen yardımlar, gitgide daha fazla çatışmadan etkilenen devletlere odaklandı.
- Yardımlar, Türkiye'nin Somali'deki faaliyetlerinde merkezi bir rol oynuyor ve ülkede sahip olduğu itibarın temelini oluşturuyor. Somali, Türkiye'den en çok resmi yardım alan ilk beş ülke arasında olmayı sürdürüyor ve Suriye'nin ardından Türk STK'lardan en fazla yardım alan ülke olarak ortaya çıkıyor.
- Türk hükümeti ve bölgede çalışan STK'lar aracılığıyla sağlanan dış yardımlar, acil yardımdan çıkarak başta sağlık, eğitim, altyapı ve devlet inşası olmak üzere çeşitli sektörlerdeki kalkınma projelerine doğru kaydı. Yardımların barışa hizmet etmesine açık biçimde odaklanması, yardım faaliyetlerinin evriminde bir sonraki adımı teşkil edebilir.
- Diğer bağıışçıların da deneyimlediği üzere, Somali, Türk yardım kuruluşları için zorlu bir bağlam oldu. Türk kurumlar, başlangıçta çatışmanın dinamikleri hakkında kısıtlı bilgi sahibi olunması, yardımın savaş ekonomisine kayması, yolsuzluk, yardıma siyasi elitler tarafından el konulması ve yardımın Mogadishu'ya yoğunlaşması gibi nedenlerle çatışmaların istenmeden de olsa körüklenmesiyle ilgili bazı risklerle karşı karşıya kaldılar.
- Türkiye'nin itibarı ve Somali'ye olan yakın ilgisi, gerek hükümeti gerekse STK'ları, çatışmalara ve barışa karşı hassasiyete odaklanma ve hesap verebilir, kapsayıcı, meşru siyaseti devlet inşasının merkezine koyarken bunu arabuluculuk, uzlaştırma ve tabandan beslenen yaklaşımlarla birleştirme dahil olmak üzere yardımların barışa hizmet etmesi konusunda güçlü bir konuma sahip kılıyor.
- Türkiye'nin Somali'deki deneyimi, Türk hükümetinin dış politikadaki insani diplomasi kavramının daha da geliştirilmesi yolunda önemli dersler sağlıyor.

ve STK'lara yol gösterebilir. Son olarak Somali'deki tecrübeleri, aynı zorlukların büyük bölümüyle karşılaşılan diğer

uluslararası bağıışçıların Somali'yi nasıl daha etkin biçimde destekleyebilecekleri konusunda ışık tutabilir.

TÜRKİYE'NİN YÜKSELİŞİ VE İNSANİ DİPLOMASİ

Dünyanın en büyük yirmi ekonomisi arasına giren, yurtdışıyla ticari bağlarını geliştiren, büyükelçiliklerinin sayısını büyük oranda artıran ve Afrika ve Asya'daki ortaklarıyla ilişkilerini genişleten Türkiye, dünya sahnesinde 'yükselen güç' olarak gitgide daha fazla kabul görüyor.¹ Türkiye'nin bu yükselişinin altında iki temel dinamik yatıyor. İlki, günümüzde küresel güç ve zenginlikte değişimler yaşayan uluslararası sistemin kendisinde yatıyor. İkincisiyse Türkiye'nin son on yılda yaşadığı devamlı ekonomik büyüme ve göreceli siyasi istikrar dönemi.

Türkiye'nin yükselen güç statüsü, itibarını ayrıca çevresindeki Balkanları, Kafkasları, Hazar'ı, Orta Asya'yı, Orta Doğu'yu, Kuzey Afrika'yı ve Afrika Boynuzunu kapsayan geniş bölgeyle olan ilişkilerine öncelik veren bir dış politikadan alıyor. Türk hükümeti, ortak tarihi, kültürel, dini, siyasi ve ekonomik bağlara dayanarak ve istikrarı güçlendirme çabalarına odaklanarak geniş bir coğrafyayla ilişkilerini yeniden canlandırmaya açık bir biçimde gayret etti. Uluslararası toplumun bu çalkantılı bölgeye olan ilgisi düşünüldüğünde Türkiye'nin konumu, siyasiler tarafından onu hem bir bölgesel güç hem de stratejik önemde küresel bir aktör haline getirecek şekilde algılanıyor.²

Türkiye'nin kendi geniş bölgesinde istikrarı destekleme çabaları her zaman başarıyla sonuçlanmadı.³ Ne var ki bu başarısızlıklar, Türkiye'nin yakın dönemdeki dış politikasını tanımlamak ve gelecekteki yönünü tayin etmek için kullanılan 'insani diplomasi' kavramına Ankara'nın atfettiği önemi azaltmadı.⁴ Halihazırda gelişen bir kavram olsa da insani diplomasi, siyasi söyleme göre insani angajman biçimlerini kapsıyor, uluslararası ilişkilerin insani yönünü vurgularken *reelpolitik*'in sert güç mantığına fazlasıyla bel bağlanılmasını reddediyor.⁵ Ankara'nın Irak'ta Sünni-Şii uzlaşmasını desteklemesi ve Pakistan ile Afganistan arasında görüşmelere ev sahipliği yapması örneklerinde olduğu gibi çatışmadan etkilenen bölgelerde barış arabuluculuğu, insani diplomasinin önemli araçlarından biri olageldi. İstikrarsız ülkelerdeki barışı koruma

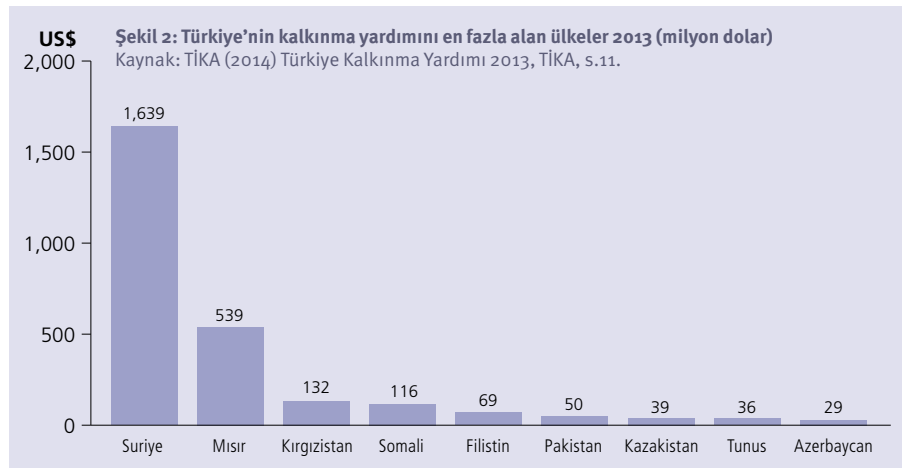
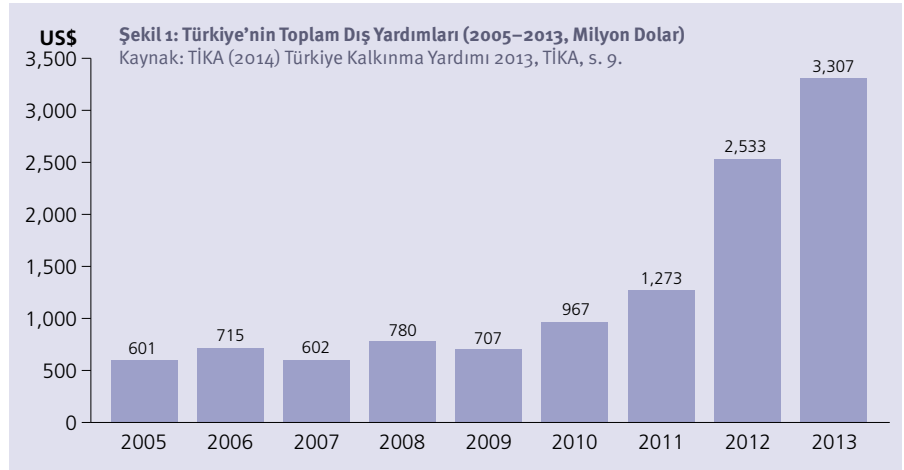
misyonlarına asker gönderilmesi veya güvenlik güçlerine eğitim verilmesi gibi daha geleneksel güvenlik yardımları da ayrıca kullanıldı. Dahası, yetkililer, Türkiye'nin STK'lar ve şirketler dahil olmak üzere birçok aktörün uluslararası faaliyetleri aracılığıyla ülkenin dış politikasını şekillendirdiği ve yürüttüğü bir 'çok boyutlu' yaklaşım uyguladığını öne sürüyorlar.⁶

Türk hükümetinin değerlere dayalı dış politikasını yürütmesinin yollarından biri de yaptığı dış yardımları genişletmesi oldu. 2013'te Türkiye'nin toplam resmi kalkınma yardımı (RKY), yaklaşık 3.3 milyar dolardı ve 1999'daki 120 milyon dolar rakamına göre muazzam bir artışa işaret ediyor.⁷ 2013'te Türkiye, insani yardımda dünyada üçüncü büyük doğrudan bağışçı, Gayrisafi Milli

Hasılaya oranla ise dünyanın en cömert ülkesi konumundaydı.⁸ RKY, daha önce hiç olmadığı kadar çok sayıda ülkeye dağıtılıyor. Bu durum, Ankara'nın ifade ettiği uluslararası kalkınmaya olan taahhüdünün bir sonucu olsa da dış yardımlar, aynı zamanda Türkiye'nin yurtdışında diplomatik ve ekonomik bağlarını genişletme çabalarına paralel olarak arttı.

“Türkiye, bölgesel çatışmalarda arabulucu rol üstlenmek gibi çeşitli yumuşak güç araçlarını kullanma politikasının bir parçası olarak, RKY'lerini çatışmalardan ve doğal afetler gibi diğer istikrarsızlık kaynaklarından etkilenen ülkelerin yararına artırmıştır.”

Türkiye Dışişleri Bakanlığı

Bir Türk limanında bir Türk STK olan İHH çalışanları, açlığın zirveye ulaştığı Ağustos 2011'de bağışlanan unları, Somali'ye giden bir gemiye yüklüyorlar. © İHH İNSANI YARDIM VAKFI

Çatışmalardan etkilenen devletlere olan yaklaşımının bir parçası olarak dış yardım, Türk hükümeti için önemli bir araç oldu. Örneğin dış yardım, Türkiye'nin Arap Ayaklanmaları'nın sonlanmasına verdiği yanıtın bir unsuru oldu ve Mısır, Tunus ve Libya, önemli oranda yardımlar aldılar. Başta Afganistan olmak üzere Filistin, Irak ve Gürcistan gibi çatışmalardan etkilenen devletlere de geçtiğimiz yıllarda büyük yardım paketleri gönderildi. Ancak son zamanlarda RKY, ülkeye çok daha yakın bir bölgeye odaklandı: 2013'te bu kategoride en fazla destek Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılara verildi.⁹

The vast majority of Turkey's official aTürkiye'nin resmi dış yardımının çoğunluğu, ikili kanallar aracılığıyla aktarılıyor. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), kendi dış yardım bütçesini dağıtıyor, ancak aynı zamanda dış yardım sağlayan bir dizi

diğer bakanlık ve kamu kuruluşlarını da koordine etmekle görevli. Acil durum yardımı, öncelikle Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı ve Kızılay tarafından sağlanıyor. Yaklaşık son on yılda Türkiye'nin yardım programlarının büyüme hızı, bu projelerin icrasıyla yükümlü mevcut kurumların kapasitesini genellikle geride bıraktı. Ayrıca görevli olan kamu kuruluşlarının sayısı, kalkınma yardımının sağlanmasını çetrefilli hale getirdi ve yardımların uzun vadeli ülke stratejileri yerine anlık taleplerle yönetilmesine neden oldu.¹⁰ Bu nedenle Türk hükümeti, şimdilerde yeni bir dış yardım yasası ve stratejisi üzerinde çalışıyor.

Türk hükümetinin dış yardımlarının gerek miktar gerekse alan ülkelerin sayısı açısından büyümesi, Türkiye'deki STK sektöründe de yansımaları buldu. Şimdilerde çeşitli inanç ve hak temelli

örgütler ve meslek kuruluşları, gerek ulusal gerekse uluslararası alanda etkin biçimde çalışıyorlar. Türk STK'lardan gelen dış yardım, 2013'te 280.2 milyon doları buldu; bu rakam 2005'te 56.7 milyon dolardı.¹¹ Bu artışın altında değişen yasal şartlar ve bağışta bulunmak için harçayabileceği geliri olan orta sınıfın genişlemesi yatıyor. Pek çok STK, 1999 Marmara depremi gibi ülke içindeki bazı ihtiyaçlar sonucunda ortaya çıktı, ancak sonrasında yurtdışında da çalışmaya başladı. Yerleşmiş gelir kaynakları sayesinde birçoğu, yurtdışında görünür bir rol oynamaya devam edecekler. Kendilerini hükümetin yaklaşımına açık biçimde ne kadar bağlayacakları ise ülke içindeki siyasi dinamiklere bağlı olarak değişecek.

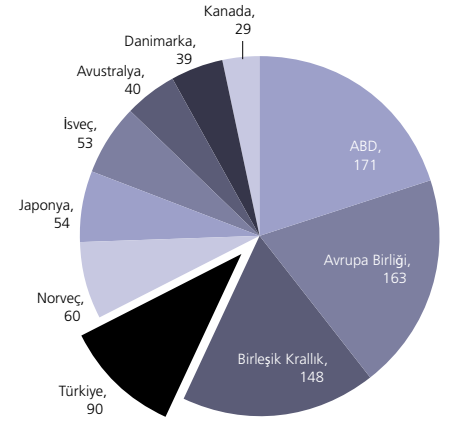
SOMALİ'YE YAPILAN ULUSLARARASI YARDIM

Diplomatik ve askeri müdahalelerin önemli bir rol oynadıklarından hemen hemen hiç şüphe edilmese de yardım da Somali'deki çatışma dinamiklerine dair uluslararası çabaların önemli bir unsuru olageldi. Bağımsızlığını kazandıktan sonra ve Soğuk Savaş boyunca bu ülkeye çok yüksek meblağlar aktarıldı. Somali, 1980'lerde Sahara altı Afrika'da en fazla yardım alan ülke oldu.¹² Bu yardımların hiçbirisi ülkenin iç savaşa sürüklenmesini engelleyemedi ve 1992'de Somali'de yaşanan açlık karşısında acil insani yardım iletmek için 30.000 Birleşmiş Milletler (BM) barış koruma gücüne ihtiyaç duyulmuştu.¹³

1990'larda yardımın azalmasından ardından Batılı bağışçılar, 'başarısız devlet' olarak adlandırılan devletlerden gelen tehdidin yarattığı endişeler üzerine FGH'nin kurulmasını ülkeye daha fazla yardım sağlayarak desteklediler. Ayrıca çatışmaların şiddetlendiği ve Somalilerin üçte birinden fazlasının acil yardıma ihtiyaç duyduğu 2005 ile 2009 arasında insani yardım arttı.¹⁴ Son yirmi yıl içindeki en ciddi açlıkla karşı karşıya kalan Somali, 2011'de dünyada en çok insani yardım alan ikinci ülke oldu.¹⁵ Güvenliksizlik ve silahlı İslami grupların yarattığı tehdit, yardım kuruluşlarının ülkenin pek çok bölgesine erişimlerini kısıtladı ve yabancı tabiyetindeki kişilerin ülkede bulunmasını sınırlandırdı. El Şebab'ın Mogadişu'dan çekilmesi, geçmişte El Şebab'ın kontrolündeki başkente sığınan binlerce Yerinden Edilmiş Kişiye (YEK) ulaşılmasının önünü biraz açmış olsa da pek çok yardım kuruluşu, Somalili STK'lar veya yükleniciler aracılığıyla veya onlarla ortak olarak faaliyetlerin yürütüldüğü bir uzaktan yönetim modeline umut bağladı.¹⁶ 2012'nin başında açlığın sona erdiği ilan edildi, ancak Somali'de pek çok kişi günümüzde yardıma bağımlı olmayı sürdürüyor ve bazı kuruluşlar ve BM'nin insani yardım koordinatörü, krizden yeniden baş göstermesi potansiyeline karşı uyarıyorlar.¹⁷

İnsani yardımın yanı sıra kalkınma projelerinde önemli ölçüde yardım yatırımı yapıldı. Bu yardımların bir kısmı, açık biçimde barış inşası girişimlerine odaklandı. Teknik olarak Tamamı yardım olarak tanımlanmasa da finansmanın

önemli bir kısmı, barışı koruyanlar ve hükümet güçleri için harcandı. 2004'ten bu yana yardım ayrıca devletin güçlendirilmesi için de yönlendirildi. 2009 ile 2012 arasında en azından 57.8 milyon dolar, doğrudan Federal Hükümete yönlendirildi, ancak bunun içine bazı bağışçılardan gelen ve deklare edilmemiş önemli miktardaki finansmanın dahil edilmemiş olması da olası.¹⁸ Yardımlar ayrıca teknik yardım ve kapasite inşası için de harcandı. Ne var ki devlet inşası için olan yardımın sonuçları kısıtlı oldu.¹⁹ 2013'te ülkedeki kalkınma, barışın ve devletin inşası çabalarını koordine etmek için kararlaştırılan 'Yeni Anlaşma', uygulanması için uluslararası bağışçıların taahhüt ettiği 2.4 milyar dolarla

Şekil Üç: Brüt RKY'nin En Büyük On Bağışçısı (2011-12 ortalaması), milyon dolar²²

desteklendi.²⁰ Bu girişimin, destekçilerinin umutları kadar dönüştürücü etkiye sahip olup olmayacağı ise görülecek.²¹

SOMALİ'DEKİ ÇATIŞMA

1991'de Siad Barre rejiminin çökmesinden bu yana Somali, sürekli çatışmalara sahne oldu. 1990'larda kabileler arasında yapılan toplantılar, bağımsızlığını ilan eden ancak uluslararası alanda tanınmayan Somaliland'ın ve daha az düzeyde olmak üzere özerk olan Putland bölgesinin göreceli olarak istikrara kavuşmasını sağladı. Güney ve Orta Somali'de barışa ulaşılması daha da güç. 2004'te kurulan ve Afrika Birliği askerleri ve komşu ülkeler tarafından desteklenen Federal Geçiş Hükümeti (FGH), 2006'da Mogadişu'nun kontrolünü eline geçirmiş olan İslami Mahkemeler Birliği (İMB) ile çatışmaya girdi. 2009'da bir barış anlaşmasının ardından bazı İMB liderlerinin FGH'ye dahil edilmesine rağmen, İMB'nin gençlik kanadından doğan El Şebab, hükümete şiddet göstererek karşı koymaya devam etti. Hükümete karşı temel muhalefet unsuru olarak ortaya çıktı ve geniş toprakları kontrol etmeye başladı.

2011'de El Şebab'ın Mogadişu'dan çekilmesi ve hükümet ve Afrika Birliği güçlerinin toprak kazanımlarının yanı sıra hükümetin geçiş döneminin sona ermesi ve yeni bir liderliğin seçilmesi, Somali'ye 2012'de yeni umutlar getirdi. Pek çokları, ülkenin bir dönüm noktasında olduğunu düşündü. Ne var ki devraldığı sorunlarla baş etmekte zorlandığından hükümete ülke içinde ve yurtdışında verilen yaygın destek azaldı. El Şebab, asimetrik saldırılar yapabileceğini, toprakları elinde tutabileceğini gösterdi ve liderinin ABD'nin bir hava saldırısıyla Eylül 2014'te öldürülmesine rağmen bir güvenlik tehdidi olmayı sürdürüyor. Tartışmalı olan bir oransal kabile temsili sistemine dayanmaya devam eden hükümet, kabileler arasında sürdürülebilir bir siyasi çözüm temeli oluşturacak şekilde onları uzlaştırmada ilerleme sağlamakta zorlandı. Mevcut hükümetin görev süresinin sona ereceği 2016'da seçimler yapılacak ve anayasa üzerinde uzlaşılacak. Liderlik içindeki anlaşmazlıklar ve devam eden yolsuzluk iddiaları, siyasi ilerlemeyi engelliyor görünüyor. Federalizm sürecinde yaşanan tartışmalar ve geri kazanılan Güney ve Orta topraklardaki bölgesel devlet otoritelerinin müzakere edilmesi ve tanınması, kabileler arasında yeniden çatışmaların çıkması yönünde ciddi bir risk yarattı. Son olarak ise kabile milislerinin güçlerinin sürmesi, devlet kontrolünde güvenlik ve polis kuvvetlerinin kurulmasının önündeki en büyük engeli oluşturuyor. Öngörülebilir kısa vadeli gelecekte ve hatta El Şebab'ın denetimindeki topraklardan çıkarılmasından sonra bile bu konular, barış ve istikrar yolunda ilerleyecek Somali için ciddi engeller olmayı sürdüreceklerdir.

YARDIM VE ÇATIŞMA

İnsani yardımın Somali’de sayısız kişinin hayatını kurtardığına, pek çok kalkınma projesinin insanların yaşamlarını iyileştirdiğine ve başta yerel düzeyde olmak üzere kurum inşası çabalarının başarılı olduğuna hiç kuşku yok.²³ Buna karşın yardım çatışmaya yol açmasa da deneyimler gösteriyor ki “hayatları kurtarmak veya kalkınmayı desteklemek için hedeflenenin gerçekleştirilmesinde de yardım, çoğunlukla çatışmayı beslemekte, perçinlemekte veya uzatmaktadır.”²⁴

Birleşmiş Milletler Somali ve Eritre İzleme Grubu (UN SEMG), geçmişte yardımların Mogadişu limanına varmasının ardından nihai dağıtımına dek özellikle Somalili yardım yüklenicileri karteli tarafından nasıl başka yerlere yönlendirildiğini bildirmişti.²⁵ Yardımın kendisinin yanında bu yönlendirmeden elde edilen karlar, bazı durumlarda silahlı gruplara giderek savaş ekonomisini körüklemiş olabilir. Dahası bir BM yardım kuruluşuyla yapılan nakliye sözleşmelerinin 2010’da tek başına en büyük gelir kaynaklarından birini oluşturmasında olduğu gibi yardımlar, büyük bir sektör oluşturuyor.²⁶ Bu durum, statükonun sürdürülmesi yönünde kuvvetli ve yerleşmiş çıkarların yaratılması riskini ortaya çıkardı.²⁷ Mogadişu’da genellikle kabile milisleri veya güçlü yerel yetkililerle bağlantılı olan ‘bekçiler’, YEK yerleşim yerlerini kontrol altında tuttular ve 2011’deki açlık sırasında onları koz olarak kullanarak yardım kuruluşlarından geçişleri için para aldılar ve genellikle yardımları başka yerlere yönlendirdiler.²⁸

Yardımlar ayrıca silahlı gruplar tarafından yağmalama, yasadışı kontrol noktaları ve gasp yoluyla da alıkonuldu.²⁹ Bu da savaş için maddi destek verme riskini getirdi. El Şebab, denetimindeki bölgelerde yardım kurumlarından kayıt ve seyahat izni için ücretler ve vergi alırken onları bazı kişileri işe almaya, yardımın nerede dağıtılacağını yönlendirmeye ve bazen yardımı kendileri veya aracılıları yoluyla dağıtmaya zorladı.³⁰ Kendi kurallarına uymayı reddeden kurumları yasakladı. En çok tartışılan durum bu olsa da gerçek şu ki kurumlar, fazlasıyla ihtiyaç duyulan yardımı dağıtabilmek için ülke çapında ister milisler, bölgesel yetkililer veya

uluslararası olarak tanınan hükümetin temsilcileri olsun çatışmanın aktörleriyle müzakere yapmaya zorlandılar. Gerekli önlemler olmazsa bu tür yardımların askeri ve stratejik amaçlar için manipüle edilmesi ve güç dinamiklerini meşrulaştırma ve daha da pekiştirme riski bulunuyor.

“Yardım sisteminin tamamı fazlasıyla çürümüş. Örgütlerin çoğunluğu, yerel güç yapılarının ayrılmaz parçası. Bu durum, yardım muşluğunu kimin kontrol ettiği, yardımı kimin alabildiği ve alamadığı konularında çatışma üzerinde etkilere sahip.”

Araştırmacı, Nairobi

Yardımların kontrolü için rekabet ve dağıtımının getirdiği yararlar, Somali’de her düzeyde çatışma dinamikleriyle yakından ilişkili. Bu durumun en yoğun olarak, devletin kontrolü için yapılan rekabette göze çarpıyor.³¹ Somali’de ulusal birliği temsil etmek üzere kağıt üzerinde ortaya çıkan hükümetler, genellikle aslında kabile gruplarının koalisyonlarını temsil ediyorlar.³² Hükümete yönelik gelirlere ayrılan yardım kaynaklarına ulaşmalarının yanı sıra iktidardakiler ayrıca yardımların nereye ve kime dağıtılacağı konusunda da önemli nüfuz sahipler. Gözlemciler, devletin kontrolü sayesinde ele geçirilen yardımın kabilelere dayanan patronaj siyaseti sisteminin bir parçası haline geldiğini veya kişisel kar için kullanıldığını ileri sürüyorlar.³³ 2012’de yeni bir yönetimin gelmesine rağmen bu sorunların kontrol altına alınmasının halen güç olduğu ortaya çıkıyor.

Güvenliksizlik ve yolsuzluk, yardımların ulaştırılmasının önündeki engeller olmayı sürdürürken Türk STK’lar, bunu Türk gönüllüler aracılığıyla yardımı doğrudan ulaştırarak ve imkanlar elverdiğince nihai hak sahiplerine dağıtımını izleyerek aşmaya çalışıyorlar. © KIZILAY

Tartışmalı olmakla birlikte UN SEMG, merkez bankasından alınan paraların önemli bir bölümünün hükümet idaresi yerine kişisel amaçlarla kullanıldığını 2013’te iddia edecek kadar ileri gitti.³⁴ Şu da belirtilmeli ki merkezi devlet, yardımları ele geçirmek için bir mevzi olarak görülmenin yanında geçmişten beri bir baskı ve zulüm aracı olarak hatırlanıyor. Bu nedenle, devleti güçlendirmeye veya erimini genişletmeye dönük devlet inşası çabaları, siyaset dışı olarak algılanmıyor.

Somalili paydaşlar, örneğin savaşan toplulukları yakınlaştırma veya silahlı gruplara katılma ihtimali olan genç erkekler için istihdam yaratma yoluyla yardımların barışa nasıl destekleyebileceğine dair çokça örneğe işaret ediyorlar.³⁵ Getirilerini maksimuma çıkarmanın başlıca sorumluluğu Somalili aktörlere ait olsa da yardımların çatışma dinamiklerine olan etkisi, bağışçılar tarafından nasıl verildiğine bağlı olarak şekilleniyor. Somali’nin uzun vadeli bağışçıların çoğunluğu, risklerden haberdar. İzleme ve risk yönetimi sistemleri geliştirildi ve ‘zarar vermeme’ ilkeleri ile çatışmaya duyarlı yaklaşımlar önemli addediliyor.³⁶ Elbette iyileşmeler için de yer var. Yardımlar başka yere yönlendirilmeye devam ediyor, ‘zarar vermeme’ ilkelerinin uygulanması düzensiz ve bağışçılar, çatışma duyarlılığı konusunda öğrenecek çok şey olduğunu kabul ediyorlar. Bu esnada devlet inşasına dair geçmişteki tecrübelerin geçmişteki uygulamalar günümüzde devam ettiği sürece politikalara dönüştürülmesi zor görünüyor.³⁷

TÜRKİYE-SOMALİ İLİŞKİLERİ

Ağustos 2011'de Somali'deki açlık zirvedeyken dönemin Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, son yirmi yılda Afrika dışından ilk lider olarak Mogadişu'yu ziyaret etti ve incelemelerde bulundu. Aralarında kabine üyeleri, insani yardım gönüllüleri, kültür ateşeleri, işadamları ve ailesinin de bulunduğu 200 kişilik bir heyet ona eşlik etti. Somali'nin 'gidilmemesi gereken bir yer' olduğu fikrini değiştirmeye çalışmanın yanı sıra Başbakan, gezisi sırasında yardımları artırma ve 1990'ların başından bu yana Afrika dışından ilk ülke olarak Türkiye'nin Mogadişu'da bir büyükelçilik açacağı sözünü verdi.

Türkiye'nin Somali'de yakın zamandaki girişimlerinin altında birkaç faktör yatıyor. Bunlardan biri, kriz içinde bulunan bir halka yardım etmek için duyulan insani ve ahlaki etki; nitekim dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, 2013'te "Türkiye'nin Somali krizine yaklaşımı, Türkiye'nin insan odaklı dış politikasının görünür bir örneğidir" açıklamasını yapmıştı.³⁸ Türkiye'deki sivil toplum, bazı açılardan ülkenin insani girişimlerine öncülük etti.³⁹ 2011'de Ramazan boyunca Türk STK'lar ve ünlü isimler, kamuoyunun dikkatini Somali'deki açlığa çekmek için muazzam bir kampanya başlattılar. Bu kampanyanın başarısının yanı sıra seçmenlerin görüşlerine yanıt vermek de hükümetin girişimleri üzerinde rol oynayan bir faktör olarak değerlendirilebilir.⁴⁰ Ancak genele bakıldığında Somali gibi ülkelerde istikrarı doğrudan destekleme çabaları, dış politika yapıcılarının Türkiye için yaratmaya çalıştıkları rolü yansıtıyor. Bu şekilde, Somali, Ankara için küresel bir aktör olarak yükselişine paralel olarak kendi çevresindeki bölgelerde uluslararası zorluklarla mücadele etmeye katkıda bulunduğunu göstermesi için bir başka örnek.⁴¹ Son olarak, Türkiye'nin Somali'deki girişimleri 2005'te yoğunlaşan Afrika ile olan ilişkilerini derinleştirme çabasının bağlamında değerlendirilmeli. Somali, Ankara'nın Afrika politikasının merkezinde bulunuyor ve kıtadaki diğer ülkelerle daha derin ilişkiler kurmak için bir köprü görevi görüyor.⁴²

Türkiye'nin Somali'ye insani desteği 1980'lere kadar uzanıyor ve önemli bir STK olan İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı (İHH), 1997'den beri bu ülkede yardım faaliyetlerinde bulunuyor. Yine de Türkiye'nin mevcut girişimlerinin başlangıcı, Başbakan'ın Somali liderliğine ilk defa yardım önerisi yaptığı 2007 yılına kadar götürülebilir. Türkiye, sonrasındaki barış süeclerinde ve bağışçı ülkeler konferanslarında yer aldı ve BM ile 2010'da İstanbul 1 konferansını yaptı. Mayıs 2012'de Türkiye, Somali'nin geçiş sonrası geleceğine odaklanan ve kilit önemdeki bölgesel ve uluslararası aktörleri, Somalili siyasi grupları ve 300'den fazla sivil toplum temsilcisini bir araya getiren İstanbul 2 konferansına ev sahipliği yaptı. Dahası, Somali'yi uluslararası gündemin daha üst sıralarına taşımak, Türkiye'nin açıkça belirttiği bir amaç. Somali'ye odaklanan BM Genel Kurulu'nda 2011'de yaptığı konuşmada dönemin Başbakanı, "Somali'den yükselen çığlık duyulmuyorsa eğer o dünyada barıştan, adaletten ve medeniyetten söz edilemez" demişti.⁴³

Türkiye'nin Somali ile sık sık toplanan üst düzey resmi heyetler ve büyükelçiliğinin günlük faaliyetleri aracılığıyla yürüttüğü diplomatik ilişkiler, temel olarak Mogadişu'daki Federal Hükümet yetkililerine odaklandı. Somaliland ile Puntland'daki bölgesel otoritelerle nispeten daha düşük düzeyde

ilişki kurması birkaç faktörle açıklanabilir. Bunlar arasında ülkenin bölünmesini destekler görünmekten siyasi olarak hiç hoşnut olmamak ve dikkatlerin ilk olarak güneydeki insani krize odaklanması sayılabilir. Ancak Türkiye, diğer ülkeler gibi yakında Hargeisa'da bir konsolosluk açacak.

Türkiye'nin yumuşak gücü onun Somali'deki girişimlerinin zeminini oluşturuyor. Somali ile tarihi bağları olan, çoğunluğu Müslümanlardan oluşan, zengin ve demokratik bir ülke olarak görülen Türkiye, Somalililer tarafından geleneksel uluslararası ortaklardan farklı olarak algılanıyor. Ülke içinde Türk yetkililer ve yardım görevlilerinin doğrudan ve görünür girişimleri, Başbakan'ın ziyareti, büyükelçiliğinin açılması ve Mogadişu ile Türkiye arasında doğrudan uçuşların başlatılmasının yanında Türkiye'nin olumlu imajını pekiştirdi.

Herkes Türkiye'yi memnuniyetle karşılamadı. El Şebab Türk yardım konvoylarına saldırdı ve Ekim 2011'de Türkiye'de okumak üzere burs toplayan öğrencileri hedef alan bir bombalı saldırıyla 70 kişiyi öldürdü.⁴⁴ Temmuz 2013'te grup, doğrudan Türk yetkililere saldırdı ve sonrasında Türkiye'nin Federal Hükümeti destekleyen ülkelerin bir parçası olduğunu ve şeriat düzeni kurulmasını engellediğini açıkladı.⁴⁵ Ocak 2015'te El Şebab, Cumhurbaşkanı

Somali Cumhuriyeti'nin eski Cumhurbaşkanı Şerif Şeyh Ahmed (orta sol) ve Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan (orta sağ), Erdoğan'ın resmi bir ziyaret için geldiği Somali'de Mogadişu'daki Aden Abdulle Uluslararası Havaalanı'na inmesinin hemen ardından iki ülkenin ulusal marşlarını dinliyorlar. © UN PHOTO/STUART PRICE

Erdoğan'ın pek yakında Mogadişu'ya ikinci kez gerçekleştireceği gezi öncesi otelde hazırlıklar yapan Türk yetkililerin kaldığı otele yapılan araçlı bomba saldırısını üstlendi.⁴⁶ Somali'deki kabileye dayalı çatışma dinamiklerinin bilincinde olan Türk yetkililerin gözünde El Şebab ile yaşanan çatışma Somali'nin geri kalmasında en önemli faktörü oluşturuyor.⁴⁷ Aynı zamanda El Şebab'ın bazı Somalililer tarafından meşru bir siyasi ve sosyal aktör olarak görüldüğünü de kabul ediyorlar ve bunun da göz ardı edilmemesi gerektiğini vurguluyorlar.⁴⁸ Dış ve bölgesel askeri müdahalelerin yararına kuşkuyla yaklaşan Türk diplomatlar, çözümün güçlendirilmiş bir Somali ordusunun yanı sıra El Şebab savaşçılarının topluma yeniden entegrasyonunu teşvik edecek bir yapıcı diyaloga dayandığını öne sürüyorlar. Daha geniş anlamda, devletin federal bir yönetim biçimini uygulamaya başlarken meşruiyetini kazanabilmek için kamu hizmetlerini sunabilmesinin şart olduğunu savunuyorlar.⁴⁹

Arabuluculuk, Türkiye'nin çatışmalı konulara yaklaşımının bir yönünü oluşturuyor. Türk hükümetinin El Şebab ile görüşmeler yapmaya veya görüşmelerde arabuluculuk yapmaya ne

kadar çalıştığı bilinmiyor; ancak geçmişte bazı çabalarının olduğu ama devam etmediği kabul ediliyor.⁵⁰ İnsani yardımı ulaştırmak için bu grupla bağlantıya girmesinin yanında Türkiyeli bir STK'nın El Şebab ile olan çatışmalı meselelerde arabuluculuk yapmaya çalıştığı, ancak bu girişimin Federal Hükümet tarafından engellendiği iddia ediliyor.⁵¹ Türkiye'nin arabuluculuk çabalarının ana odağı, Mogadişu'da bulunan Federal Hükümet ile Somaliland'ın yetkilileri arasındaki görüşmeleri kolaylaştırmak oldu. İki taraf arasında yapılan olumlu açıklamalar ve anlaşmalara rağmen şimdiki dek çok fazla somut sonuç elde edilmedi. Türk diplomatlar, tek amaçlarının uzlaşmayı ve güven artırılmasını desteklemek olduğunu, böylece ilişkilerin normalleşmesi olduğunu açıkça ifade ediyorlar. Ayrıca Mogadişu ile yeni ortaya çıkan Güney ve Orta Somali bölgesel yetkilileri arasında diyalogu teşvikle de ilgilendiklerini belirtiyorlar.⁵²

Afrika Birliği'nin Somali'deki misyonuna (AMISOM) bir miktar mali destek veren Türkiye, esas olarak gerek eğitim gerekse mali destek bağlamında Somali Federal Hükümeti'nin kendi güvenlik güçlerine yoğunlaştı.⁵³ 2013'te Mogadişu ile Ankara, güvenlikle ilgili

üç yıllık bir plan üzerinde anlaşta ve 2015'in başlarında Türk ve Somali orduları, işbirliği için yeni bir anlaşma imzaladı.⁵⁴ 2012'den bu yana Somali polisi, Türkiye'de düzenli olarak eğitim alıyor ve bu eğitimlerin Mogadişu'da yapılması planları mevcut.⁵⁵ Türkiye'nin güvenlik sektörüne verdiği destek, tartışmaları da beraberinde getirdi ve çabaların mükerrer olmasına yol açtığı ve Somali'deki BM ambargosuna uyulması konularında endişelere yol açtı.⁵⁶ Dahası, diğer bağışçılardan Somali'ye yapılan yardımın başka yerlere yönlendirilmesiyle ilgili en büyük risk, tarihsel olarak güvenlik yardımıyla bağlantılı olageldi.⁵⁷

Türk yetkililer ayrıca ekonomik ve ticari bağları da derinleştirmek için aktif çaba harcıyorlar.⁵⁸ Türk işadamları dernekleri, Somalili muhatapları ile birçok girişimlere imza attılar. Bu çabalar, sonuç vermiş görünüyor: Türkiye'nin Somali'ye yaptığı ihracat, 2008'de 8.5 milyon dolarken 2012'de yaklaşık 44 milyon dolara yükseldi.⁵⁹ Türk yetkililerin ve sivil toplumun halihazırda ülkede faaliyet gösterdiklerini gören işadamları, onların izini takip etmekte ve "Somali pazarına nüfuz ederek yeniden inşa ve ekonomik kalkınmada öncü bir rol oynamaya" isteklidir.⁶⁰ Bazıları zaten inşaat sektörüne girmiş durumdadır. Türk şirketler, Mogadişu'nun havaalanını ve limanını inşa etmek üzere ihaleler aldılar, ancak sözkonusu anlaşmalar Somali içinde yoğun siyasi muhalefete sahne oldu.⁶¹

Ankara'nın Somali'deki faaliyetleri, genel itibarıyla tek taraflı bir yaklaşım izledi. Ne var ki Türk yetkililer, Türkiye'nin tek başına Somali'de başarabileceklerinin sınırlı olduğunu kabul ediyorlar.⁶² Bölgesel aktörlerin rolünü teslim ediyorlar. Örneğin Türkiye ve Kenya, 2014'ün ortalarında Somali için bir güvenlik paketi imzaladılar.⁶³ Çok taraflı forumlara katılımının yanı sıra Türkiye, uluslararası gayri-resmi Somali irtibat grubuna katıldı ve güvenliğe ilişkin Yeni Anlaşma çalışma grubunun başışçılar eş başkanlığını ABD ile birlikte yürütüyor.

TÜRKİYE’NİN SOMALİ’YE DIŞ YARDIMI

2011 öncesinde Türkiye’nin Somali’ye yaptığı yardım faaliyetleri minimum düzeydeydi. O yıl yaşanan açlık, Türkiye’nin dış yardımlarının tarihinde eş görülmemiş bir vesileye işaret etti ve halkın bağış yapmasında bir seferberliğe ve sivil toplum ile devlet arasında daha önce görülmedik bir düzeyde faaliyetlerin koordine edilmesine yol açtı. Türkiye’de özel sektörden 2011’de yapılan bağışların 57 milyon dolara ulaştığı, devletin ise 94 milyon dolar bağışladığı bildirildi.⁶⁴ Bu yardımların büyük bölümünün ulaştırılması için Ağustos 2011’den itibaren yaklaşık 500 Türk vatandaşı ülkeye geldi.⁶⁵

Somali’ye yapılan dış yardım, hiçbir suretle tek bir krize yanıt olarak verilen bir kerelik yanıt olmadı. 2012’de 86.6 milyon doları bulan toplam resmi yardımın gittiği beşinci en büyük ülke oldu.⁶⁶ Bu rakam, 2013’te 116 milyon dolara yükseldi.⁶⁷ 2012’de 26.41 milyon dolar yardımıyla Türk STK’ların en çok yardım yaptığı ülke olmayı sürdürdü ve bu rakam 2013’te 36.1 milyon doları buldu.⁶⁸ Ocak 2015’te Cumhurbaşkanı Erdoğan, 2011’den bu yana ilk kez Somali’ye yine geldi ve Türk ve Somali hükümetleri arasında bir dizi yeni kalkınma projeleri imzalandı. Gerek Türk yetkililerin gerekse STK’ların çabalarını değerlendiren Erdoğan, şunları söyledi: “Onların bu gayretleri, fedakârlıkları ve hizmetleri sayesinde bugün bu seviyelere geldik ... verdiğimiz sözlerin tutulmaya başlandığını ve bunların ortaya çıktığını görmek bizleri ayrıca memnun etmiştir. Önceki ziyaretimizden bu yana mevcut gelişmeler bizleri geleceğe yönelik umutlandırıyor.”⁶⁹

RESMİ YARDIM

Başlangıçta genel olarak Kızılay’ın operasyonları aracılığıyla yönlendirilen insani yardımın koordinasyonu ve teminine odaklanan Türk hükümeti, açlığın hafiflemeye başlamasıyla kademeli olarak dikkatini kalkınma projelerine çevirmeye başladı. Somali’deki belirli projeler, araştırma heyetleri aracılığıyla, Federal Hükümet ve diğer yetkililerle ile doğrudan ilişişare ederek ve çok taraflı forumlara

katılarak belirlendi. TİKA, kendi bütçesini harcamanın yanı sıra aralarında sağlık, eğitim bakanlıkları ve diyanet işleri başkanlığı, Türkiye’nin havalimanları ve su işletmelerinde yetkili kuruluşları ve İstanbul büyükşehir belediyesinin bulunduğu bazı Türk kurumlarının desteklediği projeleri koordine ediyor. Bu projeler, genellikle Somali’nin Federal Hükümeti’nin bakanlıkları, yerel yönetimler ve bazı durumlarda Somalili STK’lar ile birlikte uygulandı. Ayrıca Somalili ve Türk müteahhitler kullanıldı. Bugüne dek Türkiye’nin resmi yardım projeleri genellikle Mogadişu’da uygulamaya konuldu. Garowe ve Hargeisa’da 2014’te TİKA ofislerinin açılmasının ardından yardımın coğrafi dağılımının değişmesi bekleniyor.

Yetkililer, Türk yardım kurumlarının önce tepki verdiğini daha sonra prosedürleri düzenlediğini kabul ederken bazı analistler Somali’ye RKY sağlanırken her zaman tutarlı ve ayrıntılı bir stratejinin var olmadığını öne sürüyorlar.⁷⁰ Buna rağmen yetkililer, Türkiye’nin yaklaşımının kendine özgü olduğunu iddia ediyorlar ve ekliyorlar: “amacımız, insanlara yardımı sağlarken farklı bir modelin işe yarayabileceğini göstermek.”⁷¹ Bir argümana göre Türkiye, süregelen istikrarsızlığa rağmen dış yardımı kalkınma projelerine yoğunlaştırmakta geleneksel bağışçılara göre daha istekli: “Batı, Somali’ye yatırım yapmak için istikrara kavuşmasını bekliyor. Fakat Türkiye, istikrara yatırım yapıyor.”⁷² Türk yetkililer tarafından 2011’de yapılan bir ihtiyaç değerlendirmesine göre altyapının geliştirilmesi için yapılan yardım, yüksek öncelikli olarak değerlendiriliyor; ve örneğin kaynaklar, Mogadişu’da yol yapımı için, havaalanının yenilenmesi için harcıyor ve de 35 milyon dolara mal olacak Digfeer hastanesinin yeniden yapımı, ortak olarak finanse edilecek ve idare edilecek.⁷³ Türkiye, 2015’te Mogadişu’da dar gelirli için 10.000 konut inşa etme sözü verdi.⁷⁴ TİKA’nın en büyük kalkınma projelerinden biri olan ve Somaliland’ın yanı sıra Puntland ve Güney ve Orta Somali’de uygulanan çok az projeden biri olan girişim, su altyapısına odaklanıyor. Destek ayrıca sağlık

görevlilerinin gönderilmesi ve kliniklerin işletilmesi yoluyla sağlık sektöründe ve Türk üniversitelerinde eğitim almak üzere önemli oranda bursların verilmesi, Mogadişu’daki üniversite ve okullarda küçük miktarlarda yardım sağlanması şeklinde eğitim alanında da sağlanıyor.⁷⁵ Kapasite geliştirmeye dönük girişimler ayrıca tarım veya balıkçılık eğitimi merkezleriyle desteklenmekte.

2011’den bu yana Mogadişu’da görevliler konuşlandırmış olan Türkiye’nin resmi dış yardımının karakteristiklerinden biri, yardımı Somali’ye doğrudan iki taraflı olarak göndermeyi tercih etmesi. Bu, yetkililer tarafından daha verimli ve de önemli Somalili liderler ve yetkililer arasında güçlü kişisel ilişkileri teşvik etmenin bir yolu olarak görülüyor.⁷⁶ Diğer bağışçılarla ortak bir yön olarak Türkiye, yetkililerin yardım akışının idare edilmesinde rol oynayarak ve tüm programlarda onaylarını alarak Somalililerin ülkenin kalkınmasında pay sahibi olmasını teşvik etmeye gayret ediyor.⁷⁷ Başta hükümet kurumlarının ve hizmetlerinin kapasitelerinin geliştirilmesi olmak üzere devletin inşası, söz sahibi olmanın desteklenmesi, devletin meşruiyetinin güçlendirilmesi ve Somali’yi kendi kendine yeter bir hale getirmek için elzem olarak görülüyor.⁷⁸ Kapasite geliştirilmesi, Türk uzmanların Federal Hükümette görevlendirilmeleri yoluyla desteklendi. Örneğin Türkiye Dışişleri Bakanlığı, kendi muadilini desteklerken Türkiye Merkez Bankası’nın gelecekte Somali Merkez Bankası’ndaki çalışanların eğitimine yardımcı olacağı belirtiliyor.⁷⁹ Mogadişu’nun yerel yöneticileri de Türkiye’de bazı eğitimlere katıldılar. Doğrudan bütçe yardımı da bir başka araç olageldi: Haziran ile Aralık 2013 arasında Federal Hükümet, Türk hükümetinden her ay 4.5 milyon dolar nakit yardım aldı. Türk yetkililere göre bu destek, Somalili memurların ve güvenlik güçlerinin maaşlarının ödenmesinde yaşanan kritik zorlukların aşılmasını sağladı. Türk hükümeti, 2014’te Federal Hükümete nakit yardımı yapmayı sürdüreceğini teyit etti.⁸⁰

Belirtildiği üzere Türk hükümeti, Somali’nin kalkınmasına verdiği desteği

Türkiye'den ülkeye yaptığı ticareti, yatırımı ve ticari faaliyeti taşıyarak edere tamamlamaya çalıştı.⁸¹ Türk şirketler, Türkiye'nin yardımıyla desteklenen bazı altyapı projelerinin ihalelerini kazandılar. Geleneksel ve yeni ortaya çıkan bir dizi başışının bu yöndeki faaliyetleriyle uyumlu olarak böylesi bir yaklaşım, her iki ülkenin ortak çıkarına uygun olarak görülüyor. Bir Türk diplomatın belirttiği üzere, "en iyi yardım ticarettir."⁸² Bu şekilde, yetkililer, işadamlarının rolünü hükümetin Somali'ye olan benzersiz ve çok yönlü yaklaşımının bir parçası olarak görüyorlar.

TÜRK STK'LAR

Çok çeşitli STK'lar Somali'ye yardım görütüyorlar. 2011'de 60 milyon dolar değerinde acil yardım gönderen Kızılay, oldukça önemli bir aktör. Yardım götüren diğer önemli gruplar arasında İHH, Deniz Feneri, Yardım Eli, Yeryüzü Doktorları ve Türkiye'nin en büyük STK'larından biri olan Kimse Yok Mu bulunuyor. Ege Uluslararası Sağlık Federasyonu (ESAFED) gibi daha küçük yardım derneklerine de Somali'de rastlamak mümkün.⁸³

Türk STK'lar, pek çok sektörde ve çoğunluğu Mogadişu'ya odaklanan yardımlar gönderiyorlar. Belirtildiği üzere Kızılay, insani yardımın gönderilmesinde oldukça aktif ve şehirdeki 25.000 kişilik Cezire YEK kampını idare ediyor.⁸⁴ Kıtlık döneminde diğer Türk STK'ları, Cezire kampına yapılan yardımların önemli bir kısmını karşıladılar, ancak bunun yanında Mogadişu'daki diğer YEK yerleşimlerinde de çalıştılar. Resmî yardımda olduğu gibi STK'ların odağı da sonraları kalkınma projelerine doğru genişledi. İHH, Yardım Eli ve Yeryüzü Doktorları gibi Türk STK'ların tamamı, katarakt ameliyatları ve sağlık klinikleri gibi doğrudan yardım hizmetlerini destekliyorlar. Sağlık sektörü ayrıca Somalili sağlık çalışanları için bazen resmi Türk kurumlarıyla da ortaklaşa olarak eğitim faaliyetleriyle desteklendi. Eğitim sektörü de birçok STK projesinin yönlendirildiği yer oldu. Örneğin Kimse Yok Mu derneği, Somalili öğrencilerin 2022 yılına kadar Türkiye'de eğitim almaları için yaklaşık 7 milyon dolar ayırırken İHH, 2013'te Mogadişu'da

Somali'nin en büyük okullarından birini açtı.⁸⁵ Türk STK'ları ayrıca Mogadişu'da üç hastanenin inşa edilmesi ve Mogadişu'da ve dışında kuyular ve sulama sistemleri yapılması faaliyetlerinde olduğu üzere altyapıyı da destekliyorlar. Türk STK'lar ayrıca başta Ramazan ayında ve Ramazan bayramında olmak üzere büyük miktarlarda yardım ve başış dağıttılar.⁸⁶

Büyükükleri, tarihleri ve yetki alanları birbirinden oldukça farklı olduğundan Türk STK'ların yardım dağıtımına olan yaklaşımları arasındaki ortak yönleri açıkça ortaya koymak zor. Yine de bazı faktörlerin belirtilmesi yerinde olacaktır. Birincisi, pek çok Türk STK, 'doğrudan yardım' olarak adlandırılan yaklaşımı benimsiyorlar. Bu, Türk personelden oluşan Türk yardım kurumlarının yardımları, Somali'ye varmasından nihai hak sahiplerine dağıtılmasına dek yönetilmesini denetlediği anlamına geliyor. Bu şekilde yardımların ihtiyaç duyanlara ulaştırılması ve Somali halkı ile güçlü ilişkiler kurulması sağlandığı düşünülüyor. Bu doğrudan yardım yaklaşımının önemli bir yönü de pek çok Türk STK'sının bu tür hizmetlerin sağlanmasının desteklenmesinde Türk gönüllülerin rotasyonuna dayanıyor olması.⁸⁷

Doğrudan yardım yaklaşımı, tek biçime sahip değil.⁸⁸ Dahası, Türk STK'lar, normalde ulaşılmaması mümkün olmayan bölgelere acil yardım ulaştırılması için bölgedeki ortaklarıyla işbirliği yaptılar ve bazı geçici durumlarda Türk STK'ların daimi varlık göstermediği yerlerde kalkınma projelerinin uygulanması için yerel ortaklar kullanıldı. Türk vatandaşlarının güvenliğinin Somali'de kötüye gittiği düşünüldüğünden yerel ortaklarla çalışan Türk örgütlerin sayısı arttı ve programların uygulanmasında ulusal personele dayanmaya başladılar. Bu durumda bazı STK'lar, yerel girişimleri ve becerileri geliştirmek üzere kapasite geliştirme programlarına odaklanmaya başladılar. Bu, STK'lar tarafından yardıma bağımlı olmanın sona erdirilmesinin ve sürdürülebilirliğin desteklenmesinin bir yolu olarak ön plana çıkarıldı.

Çok sayıda STK, yardımların ulaştırılmasında Somalili makamlar ile koordinasyon kuruyorlar. Örneğin,

bir STK temsilcisi, kurumunun 2011'de Somali'ye ilk geldiğinde "ilk olarak Somali Cumhurbaşkanı ile bağlantı kurduğunu; onun da kendilerini ilgili kişilere yönlendirdiğini", sonrasında Sağlık Bakanlığı'ndan iletişim kurdukları kişilerin kalkınma projelerinin yeri konusunda bilgi verdiğini söyledi.⁸⁹ Diğerleri de benzer tecrübelerle sahipler ve en azından STK'ların çoğu, ilgili bakanlıklardan Somali makamlarının onayını alıyor görünüyorlar.

Türk STK'ları, Somalili ortaklar ve paydaşlar ile istişareler ve bazı durumlarda halihazırda ülkede bulunan Türk gönüllülere dayanmak da dahil olmak üzere değerlendirme süreçlerinde birbirinden farklı yaklaşımlara sahipler. Bazı STK'lar, ülkeyi ziyaret etmek üzere izleme grupları gönderiyorlar. Kızılay'ın yanı sıra STK'ların çoğu büyük ölçüde Türkiye'den yapılan başışlara bağımlıdır. Halktan başışlar çoğunlukla belirlenmiş projeler için yapılıyor ve bu nedenle de değişen ihtiyaçlara yanıt verme esnekliğini azaltıyor. Türk STK'lar ayrıca dikkatler Suriye'ye döndüğünden Somali'deki projelere yapılan başışların azaldığını belirtiyorlar.

Ayrıca Türk STK'lar, çok yönlü yaklaşımın temel unsurlarından biri, yani devlet ve iş dünyasının aktörlerini kapsayan üçgenin diğer parçası olarak görülüyorlar.⁹⁰ STK'larda çalışan kişilerin büyük bölümü de bu duyguyu paylaşıyor ve kendi rollerinin Somalililer tarafından Türkiye'nin ülkeye yaptığı yardımın bir parçası olarak görüldüklerini ileri sürüyorlar. Belirtildiği üzere devlet kurumları ile sivil toplum arasındaki koordinasyon, 2011'de zirveye ulaştı. Yine de ve ortak bazı projelere rağmen çok yönlü yaklaşımın, genel olarak beklentileri karşılamadığına inanılıyor.⁹¹

SICAK BİR YANIT

“Nesiller sonra bile Türkiye’nin yaptıkları hatırlanacak.”

Somalili siyasetçi, Garowe

Türkiye’den gelen yardımların gönderildiği bölgelerdeki ve de talep edilmesine rağmen gönderilmediği yerlerdeki Somalili yetkililer ve sivil toplum üyeleri tarafından şevkle karşılandığına dair kuşku yok. Somali’nin geleneksel ortaklarından farklı olarak Türkiye’nin kimliği ve yumuşak gücü kısmen bunu açıklayabiliyor.⁹² Ancak Türkiye’nin yardımlarının popülerliğinin açıklanmasında ‘kim’ sorusu kadar ‘nasıl’ sorusunun da önemi var.

“Türkler, daha şeffaflar çünkü okulların rehabilitasyonu, yol yapımı ve gıda dağıtım gibi yardım projelerini doğrudan kendileri uyguluyorlar.”

Somalili siyasetçi, Mogadişu

Türkiye’nin yardımlarının neden popüler olduğuna dair bazı yaygın görüşlerin incelenmesi uygun olacaktır. Türkiye’nin başlangıçtaki insani yardımlarının niteliği ve kapsamı, oldukça övgü kazandı. Sürmekte olan istikrarsızlık karşısında başta altyapı sektörü olmak üzere uygulanan bazı kalkınma projeleri, pek çok kişi tarafından yüksek kaliteli olmasının yanı sıra “elle tutulur ve pratik

yani sıradan bir insanın görebileceği yardım” olarak algılanıyor.⁹³ Mülakat yapılan bazı kişiler, Türk yardım kurumlarının “mümkün olduğu kadar Somaliliyi işe almadıklarına” inanıyorlar ve Türkiye’nin yaklaşımının yerel kapasitenin yaratılmasını baltalama riski olup olmadığını sorguluyorlar.⁹⁴ Ancak pek çok Somalili paydaş, Türkiye’nin yardımları Türk çalışanlar tarafından doğrudan sahada dağıtıldığından geleneksel bağışçılar tarafından yapılan yardımlara göre ihtiyaç duyanlara daha fazla ulaştığına inanıyorlar.⁹⁵ Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Mogadişu’ya Ocak 2015’teki ikinci ziyareti öncesi, muadili Cumhurbaşkanı Hasan Şeyh Mahmud, Türkiye’nin yardımlarına resmi yanıtı şöyle özetliyordu:

“Türkiye, ulusun yönettiği ve sahiplendiği bir gündem uyarınca büyümede bizi destekleyerek Somali ile bütünlükçü ve sahaya yönelik bir ortaklığın yolunu gösterdi ... Türkiye tereddüt etmedi ve yatırım yapmadan önce istikrarın gelmesini beklemedi. Bunun yerine istikrar için yatırım yaptı. Diğer uluslararası ortaklar müdahalelerini başka yerlerden yapmayı planlarken Türkiye, insanları Somali’de sahaya yerleştirerek mali kaynaklarını destekleyerek insan ve planlama

kaynaklarını en etkin biçimde kullanmaya çalıştı. Türk yardım çalışanları, etkisini maksimuma çıkarabilmek için yardımlarını ihtiyaç duyanlara doğrudan ulaştırdılar.”⁹⁶

Bazı açılardan Türk yardım kuruluşlarının 2011’deki yaklaşımlarının “Nairobi’de konuşlanmış olan uluslararası örgütleri, yirmi yıl boyunca Mogadişu’nun aşırı güvensiz bir yer olduğunu ileri sürmelerinin ardından savunma durumuna koyduğu” belirtiliyor.⁹⁷ 2012’ye geldiğinde yeni bir hükümetin seçilmesinin, medyadaki parlak haberler, yabancı saygın isimlerin akın akın ziyaretleri ve Mogadişu’ya yapılan dolu uçuşların yanı sıra Türkiye’nin Somali’deki varlığı, ülkenin geleceğine dair değişen anlatıların bir parçası oldu.

“Bir Türk kliniğindeki işine gitmek için Türklerin yaptığı bir yoldan bisikletle giden bir Türk doktor, Somalililer tarafından olumlu karşılandı, çünkü bu, umut için son derece önemliydi. Somalililer, insanların saklanmalarını istemiyorlar.”

Yardım çalışanı, Nairobi

Geçtiğimiz yirmi yıl içinde birçok uluslararası aktör, Somali’ye acil yardım, kalkınma ve istikrar götürebilmek için önemli düzeyde çaba ve kaynak harcadılar. Ne var ki bazı gözlemciler, Türkiye’nin yaklaşımının öncü olduğunu ve “yararcılığı, ümidi ve siyasi çalkantıları çözülmeden önce kalkınmayı hedeflemeye cesaret eden bir ülkeyi haykırdığını” öne sürüyorlar.⁹⁸ Türk siyasilerin ve yetkililerin kendileri de gerek resmi gerek gayri-resmi olsun yapılan yardımların kalkınmaya katkıda bulunduğunu, Somali’de güvenliği artırdığını ve ülkeyi iyileşme ve uzun vadeli barış yoluna koymaya yardımcı olduğunu iddia ediyorlar.⁹⁹ Türkiye’nin cesaretinin hükümetin iddia ettiği kadar istikrarı artırmaya katkıda bulunup bulunmadığına karar vermek için henüz çok erken. Ancak Somali bağlamında ortaya çıkan bazı risklerin yanı sıra barışı desteklemesini sağlamak üzere yardım dağıtımında yer alan Türk siyaset yapıcılar, yetkililer ve sivil toplum için fırsatlara yönelik önerilerin altını çizmek mümkün.

Kızılay’ın bir sağlık projesi kapsamında Somalili bir sağlık çalışanı hastalarla ilgileniyor. Türkiye’den hem resmi hem STK yardım kuruluşları, sağlık sektörüne özel önem atfediyorlar. © KIZILAY

YARDIMIN ÇATIŞMAYI KÖRÜKLEMESİ RİSKİ

Türkiye'nin yardımları ile çatışma arasındaki karşılıklı ilişki, yardımlara ve yardım çalışanlarına diğer yardım kuruluşlarına olduğu gibi saldırılar dahil olmak üzere çeşitli biçimlerde ortaya konuldu. 2012'de milisler, Kızılay'dan yardım alan YEK'leri kontrol etmeye çalıştıkları anlaşılan bir saldırıda kalabalığa ateş açtılar.¹⁰⁰ Bir başka olayda FGH güçleri ve bölge kabile milisleri, Türkiye'den gelen yardımın teslimatıyla ilgili bir tartışmada Mogadişu'da çatıştılar.¹⁰¹ Belirtildiği üzere, silahlı İslamcı gruplar, Türk projelerini hedef alarak yardımın her zaman tarafsız olarak algılanmadığını gösterdiler. Bu gerçek bir kenara bırakıldığında uluslararası yardım kuruluşlarının aşırı düzeyde karmaşık Somali bağlamındaki geçmiş ve mevcut deneyimleri, yardımların çatışmayı genellikle istemeden alevlendirdiğini gösteriyor. Bütün bunlar ışığında Türk hükümeti ve Türk STK'lar için riskler şu şekilde sıralanabilir:

ÇATIŞMA DİNAMİKLERİNE DAİR KISITLI BİLGİ

Türkiyeli yardım kuruluşları için başlangıçta en önemli sorunlardan biri, Somali'deki çatışma dinamiklerine dair kısıtlı bilgi ve deneyime sahip olmaları, ki bu durum, Türk yetkililer ve STK çalışanları tarafından kabul ediliyor.¹⁰² Birçoğu, 2011'deki açlığa verilen geniş kapsamlı yanıt dahilinde ilk defa Somali'ye gelmeye başladılar. Hepsi için geçerli olmasa da bazı yardım kuruluşları, yetkililer dışındaki Somalili paydaşlarla istişare yapmadılar. Uluslararası bir STK için çalışan bir Somalili, şunları kaydediyordu: "Pek çok şeyi göz önünde bulundurmuyorlar. Onlar için bu, yalnızca insanlara ulaşmak ve onları desteklemek demektir."¹⁰³ Yardım ulaştırmakta acele etmenin yanında Somali'deki çatışmanın çok iyi idrak edilememesi, yardımların çatışmayı daha fazla körükleme riskini arttırmış olabilir.

"Hem insani yardımlarımızda hem de kalkınma yardımlarımızda yeterince deneyimli değildik; bir stratejimiz yoktu ve iyi değerlendirmeler yapmadık."

Türk yardım çalışanı, İstanbul

YÖNÜNÜ DEĞİŞTİRME

Bazı durumlarda Türkiye'nin resmi ve gayriresmi yardımlarının potansiyel olarak çatışma aktörlerinin veya ondan kar elde edenlerin çıkarlarına olacak biçimde savaş ekonomisine yönlendirildiğine dair göstergeler bulunuyor. Bazı durumlarda yardım, yağmalandı. Diğer bazı durumlarda ise Türk yardım çalışanları, örneğin STK'lardan yapılan gıda yardımının piyasada satılmasında olduğu gibi yön değiştirmesini dağıtım noktasında belirlediler.¹⁰⁴

"Son iki yıl içinde işadamları, kendi çıkarları için Türkiye'nin yardımlarının dağıtımına müdahale ettiler. İhtiyaç duyanlara ulaştırılmadan önce Türkiye'nin yardımlarını sürekli piyasaya yönlendirmeye çalışıyorlar."

Somalili STK çalışanı, Mogadişu

MANİPÜLASYON

Mogadişu'daki YEK'leri hedefleyen Türkiye'den gelen yardımın YEK'lerin sığınma evlerine hasar vererek Türkiye'den çadır bağıışı yapılmasının ardından onlara el koyarak satan bazı gruplarca manipüle edildiği iddia ediliyor.¹⁰⁵ Türk STK'lar, kamplara giriş için doğrudan ödeme yapmadıklarını iddia etseler de bazı durumlarda yerel yöneticilerin tavsiye ettikleri kişileri istihdam etmek zorunda kaldılar¹⁰⁶ Kamu yetkililerinin hizmetleri ihtiyaçlara göre koordine edemedikleri durumlarda bu tür olaylar, çatışma dinamiklerinden doğan ve onları sürdüren yerel güç ilişkilerini potansiyel olarak kuvvetlendiriyor. Diğer yardım kuruluşlarında olduğu gibi Türk STK'lar da zaman zaman yardımı ulaştırabilmek için silahlı İslamcı gruplar ve diğer askeri aktörlerle muhatap olmak durumunda kaldılar ve stratejik veya askeri amaçlarla manipüle edilme riskine maruz kaldılar.¹⁰⁷

"Somalili siyasetçiler, akrabalarının onlarla çalışmalarını sağlayarak Türkiye'nin yardımlarını başka yere yönlendirdiler ... Türkiye'den gelen yardımlarla zenginleşen gençler biliyoruz!"

Somalili siyasetçi, Mogadişu

SİYASİ ELİTLERİN ELİNE GEÇME

Bazı gözlemciler, Türk yardım kuruluşlarının özellikle Somali'deki operasyonlarının başlarında Federal Hükümetin en üst kademesindeki bir grup elite aşırı yakınlaştıklarına inanıyorlar.¹⁰⁸ Ulusal düzeyde sahiplenme, ulusal kapasiteye destek verme ve talebe dayanan yardım gibi ilkelere bağlılık, yetkililerle ilişki içinde olmayı, yardım götürmenin vazgeçilmez bir parçası haline getiriyor. Ne var ki tektip olmamakla birlikte Somali'deki liderler ve yetkililer, ülkenin vatandaşlarının tamamı yerine belirli kabile çıkarlarını temsil ediyor olarak algılanıyorlar.¹⁰⁹ Doğrulanması zor olsa da bazı durumlarda Türkiye'nin yardımları üzerindeki etkileri, yardımların kişisel veya siyasi amaçlarla kanalize edilmesi ve bu nedenle patronaj siyasetini körükleme, güç ilişkilerini değiştirme ve adaletsizlik algılarına dayanan siyasi ihtilflere yol açma ihtimalinin bulunması anlamına gelmiş olabilir.¹¹⁰

"Şimdi bir bakan geliyor ve yardımları kendi kabilesine dağıtmanızı istiyor ... Bazı hizmetlere ve bazı yerel hizmetleri satın almaya ihtiyacınız var. Sonra bir başka bakan gelip o hizmetleri kendi şirketinden almanızı istiyor. Böylece her bir bakan, her bir siyasi veya milletvekili Somali'de kendi işine sahip ... [bazıları] sizi günün sonunda nakit olarak görüyorlar."

Türk yardım çalışanı, İstanbul

Eylül 2011'de Somali'deki açlığa yardım amacıyla Türk yardım kuruluşları tarafından kullanılmak üzere Türkiye'den seyyar sağlık ve mutfak ekipmanları taşıyan bir gemi Mogadişu'ya varıyor.
© İHH İNSANI YARDIM VAKFI

YOLSUZLUK

Somali içindeki siyasi dinamikler, resmi düzeydeki yolsuzluk olaylarını açıklıyor. Ancak yolsuzluğun yardım aracılığıyla alevlendiği ve hatta sürdürüldüğü öne sürülebilir. Sonrasında değiştirilmiş olsa da Türk hükümetinin öncü burs programının geçmişteki resmi düzeydeki yolsuzluklardan etkilendiği öne sürülüyor.¹¹¹ Mogadişu'daki Federal Hükümete yapılan nakit yardım pek çok kişi tarafından iyi karşılanırsa da çekinceler de mevcut. "Hükümetin kendisi hesap verebilir değil; 4.5 milyon doların nereye gittiğini kimse bilmiyor"¹¹² gibi ifadeler, ele alınması gereken bazı endişelere işaret ediyor. Türkiye'nin tüm yardım çalışanları, yolsuzluğun getirdiği zorlukların farkındalar, ancak bazı karmaşık ödünlerin söz konusu olduğuna işaret ediyorlar. Örneğin bazı yetkililer, yardımın geri çekilmesinin ters etki yaratacağını, zira değişimin hızlandırılması ve bu konuyu ele almayan çalışanların desteklenmesi için yardımlara ihtiyaç olduğunu ileri sürüyorlar.

"Taşıma su gibi gelen nakit, bize yardımcı olmuyor; sadece birkaç kişiye gidiyor."

Somalili araştırmacı, Garowe

YARDIMLARIN COĞRAFI OLARAK MOGADIŞU'YA YOĞUNLAŞMASI

Somalililer arasındaki siyasi ve kabile dinamikleri düşünüldüğünde gerek resmi gerekse STK yardımlarının Mogadişu'da yoğunlaşması, gerilimleri artırma riski taşıyor. Bu durum sadece Somaliland için değil, Puntland ve Güney ve Orta Somali'deki diğer bölgeler için de geçerli.¹¹³ Tartışmalı federalizm süreci ve bölgesel yönetimlerin yaratılması da muhtemelen bu riskleri artıracak. Yardımların dengesiz olması, Türk hükümetinin bağımsızlık imajını zedeleyebilir ve arabulucu rolü oynama potansiyelini zayıflatabilir.¹¹⁴ TİKA'nın yardımları diğer bölgelere doğru dengeleme çabaları, bu algıların düzeltilmesinde yararlı olacaktır. Yine de Türkiye'nin Puntland'a yaptığı yardımların denetimi üzerindeki yoğun siyasallaşmanın geçmişte gösterdiği üzere, Mogadişu'nun dışında da yardım sağlanması, kendine özgü başka zorluklar da yaratabilir ve TİKA yetkililerinin dikkatini gerektirebilir.¹¹⁵

"Türkler, Somali'nin nasıl çöktüğünü anlamıyorlar ... yalnızca Mogadişu'ya yardım etmek çatışmayı artıracak."

odak grup katılımcısı, Hargeisa

"Yalnızca Mogadişu'yu desteklemeye devam etmenin büyük riskleri var. İnsanların algıları adaletsizlik ve eşitsizliği görecektir ... Somali hükümeti, kabile çatışmalarına ve bir kabile tabanına dayanıyor: Mogadişu'da kabileler var ve bölgede kabileler var. Bu nedenle federal bir sisteme sahip olmak çok önemli. Eğer Türkiye böyle bir sistemi desteklemezse kabileler arasında, hükümet içinde ve Türkiye içinde de çatışmalar olacak."

Siyasetçi, Garowe

TİCARİ BAĞLAR

Türk şirketlerinin Somali'de Federal Hükümetin önemli ihalelerini kazanmaları nedeniyle bazı gözlemciler, Türkiye'nin resmi yardımları ile iş dünyası arasındaki sınırın daha şeffaf olabileceğine inanıyorlar.¹¹⁶ Bu tür algılar, doğru olsunlar veya olmasınlar, Türkiye'nin imajına zarar verme potansiyeline sahipler, eğer doğru yönetilmezlerse resmi makamların kötüye kullanılmasının normalleştiği bir kültürün sürmesine neden olan faktörlerden biri haline gelebilir. Türkiye'nin Somali'yle olan ileri seviyedeki ekonomik ilişkileri, bu örneği takip etmek isteyecek diğer hükümetler ve ticari aktörler için gidişatı belirleyecek.

DİĞER BAĞIŞÇILARLA KOORDİNASYON

Gerek TİKA gerekse Türk STK'lar, diğer bağışçılarla koordinasyonda çoğunun komşu ülke Kenya'da yerleşik olmaları da dahil olmak üzere bir dizi engelle karşı karşıya olduklarını vurguluyorlar. Öte taraftan yabancı STK'lar ve bağışçı ülkelerden yetkililer, Türk yardım aktörlerinin Somali'de herşeyi kendi başlarına yürütmeye çalıştıklarını düşünüyorlar. Sebepleri ne olursa olsun koordinasyonun az olması, yardımların etkililiğini tehlikeye atıyor ve aynı zamanda karşılıklı öğrenme, bilgi paylaşma ve riskleri ortaklaşa azaltma imkanlarını azaltıyor.

Somali'de Jowhar kenti yakınlarındaki yerinden edilmiş kişiler (YEK) için yapılan kampın yanındaki yolda iki genç, su taşıyor.
© UN PHOTO/TOBIN JONES

SOMALİ'YE YAPILAN ULUSLARARASI YARDIM İÇİN ÇIKARIMLAR

Türk yardım kuruluşlarının karşı karşıya oldukları risklerin çoğu, Somali'nin bağışçılarının tamamı için de geçerli. Geleneksel kalkınma ortakları, Türkiye'nin yakın zamandaki tecrübelerinden yararlanabilirler. Ancak yardım yaklaşımı konusunda da geniş kapsamlı bir tartışma yapılması gerekiyor. Türkiye'nin yaklaşımı ile Somali'nin geleneksel bağışçılarının çoğunluğunun yaklaşımı arasında apaçık paralellikler bulunuyor. Örneğin doğrudan bütçe desteği sağlamak daha riskli olduğundan Türkiye'nin yanı sıra pek çok geleneksel bağışçı, çabalarının merkezine devlet inşasını yerleştirdiler. Yine Türkiye gibi, geleneksel bağışçılar, yardım sağlanmasının yanında ticari ilişkilerin de kalkınmayı desteklemekte bir role sahip olduğunu düşünüyorlar.¹⁷

Dahası, birçok geleneksel bağışçı, doğrudan acil yardım gönderilmesi veya altyapı projelerinin desteklenmesi gibi yollarla ülkeye geçmişte Türkiye'ye benzer biçimlerde yardımlar yaptılar. Bu yaklaşımların bir kısmı bugün devam etse de geleneksel bağışçıların insani ve kalkınma politikaları değişmeye başladı; örneğin Somalili aktörler aracılığıyla çalışmayı tercih etmeye veya iyi yönetimle ilgili konulara daha açık biçimde odaklanmaya başladılar.

Geleneksel bağışçıların zaman içinde bu değişiklikleri neden yaptıklarını anlamak mümkün. Örneğin Somali halkına yardım gönderiyor olarak görülenlerin dışardaki bağışçılar olup olmaması gerektiği veya yönetiminde köklü değişimler olmaksızın altyapı projelerinin sürdürülebilir kalkınmayı

getirip getiremeyeceği sorgulanabilir konular. Öte taraftan geleneksel bağışçılar, Somali'ye şimdiye dek yaptıkları yardımların uzun vadeli etkisi konusunda dürüst olmalılar. Ülkedeki birçok kişinin geleneksel 'yardım endüstrisine' belirli bir şüpheyle yaklaştıkları gerçeğiyle yüzleşmeliler. Bunun aksine Türkiye'nin yaklaşımı, pek çok kişi tarafından olumlu karşılandı. Bu nedenle Türkiye ile diğer bağışçılar arasında açık bir tartışma ve samimi bir karşılıklı öğrenmenin yaşanması gereksinimi var. Ancak bunun ötesinde Somali gibi bağlamlarda yardımların sınırının samimi biçimde değerlendirilmesi ve kriz dönemlerinin tekrarlanmasını önlemek için barışın desteklenmesi ve kalkınmanın yolunun açılmasına odaklanılması gerekiyor.

RİSKİ AZALTMAK VE BARIŞI DESTEKLEMELİK İÇİN FIRSATLAR

“[Türkler] artık iyi niyetleri ve cömertlikleriyle biliniyorlar. Yarattıkları ivmeden iyi yararlanabilmeleri, ama şimdilerde daha stratejik destek vermeleri, zarar vermeme ilkelerini benimsemeleri ve çatışmayı daha iyi anlamaları gerekiyor. Çok hızlı yanıt verdiler, ama şimdi farklı siyasi gruplarla temas kurarken daha hassas ve dikkatli olmalılar.”

Somalili araştırmacı, Garowe

Türk hükümeti, açıkça yardımlarını barışı desteklemeye yönelik geniş kapsamlı çabanın bir parçası olarak görüyor. Birçok STK, çatışma konularıyla ilgilenmeye açıldı. Diğer bazı STK’lar hayırsever faaliyetlere odaklanmayı tercih etseler de kendi müdahaleleri ile barış arasındaki bağı kabul ediyorlar. İleriye bakıldığında Türkiye’nin Somali’deki iyi itibarı ve sahada var olması, gerek resmi gerekse sivil toplumun yardım kuruluşlarına uzun vadeli barışı desteklemek için barışı kullanmada veya en azından çatışmayı körükleme risklerini yönetebilmede güçlü bir konum sağlıyor. Üç geniş alanda bir dizi fırsat ön plana çıkıyor:

1. YARDIMIN ÇATIŞMAYA HASSAS HALE GETİRİLMESİ

“[Diğerleri şuna inanıyorlar] insani yardım, insani yardımdır, diplomasi diplomasi, barış inşası barış inşasıdır ve bunların hepsi birbirinden farklı konulardır ... [Ama] biz, hepsinin birlikte olması gerektiğine inanıyoruz; ayrı olmamalılar.”

Türk yardım çalışanı, İstanbul

ÇATIŞMAYA DUYARLI YAKLAŞIMLAR BENİMSENMESİ

Çatışmaya hassasiyet, üç adımı gerektiriyor. Öncelikle, yardım kurumları, çatışma dinamikleri hakkındaki bilgilerini artırmalıdır. İkincisi, yardımlarının bu dinamikler üzerinde nasıl etkiye bulunacağını analiz etmelidir. Üçüncüsü, riskleri en aza indirmek ve barış inşa etmek için fırsatları maksimuma çıkarmak için önlemler alınmalıdır. Hem resmi hem de resmi olmayan yardım kuruluşlarının programlarında bu adımları uygulamaları uygun olacaktır. Uzun süredir sahada kalmış olan kişiler, çatışma dinamikleri konusunda halihazırda sağlam bilgiye sahipler; şimdiki zorluk ise bu bilginin nasıl kurumsallaştırılacağı, geniş bir alanda paylaşılacağı ve derinlemesine çatışma analiziyle nasıl pekiştirileceği. Geçmişte bazı yardım aktörleri tarafından yapıldığı üzere daha geniş bir paydaş grubuyla yapılan istişareler, elzem olacaktır. Dahası pek çok Türk yardım kuruluşu, örneğin yardımın YEK’lere nasıl dağıtıldığını değiştirmekte olduğu gibi, programlarını uyarlama konusunda istekliler. Fırsat ise şimdi bunun çatışma dinamiklerine dair daha iyi bilgilerle yapılması.

BAŞKA YERE YÖNLENDİRİMENİN AZALTILMASI

Pek çok Türk yardım kurumunun Somali’deki doğrudan ulaştırma yaklaşımı, simsarlara, taşeronlara ve diğer araçlara olan ihtiyacı yok ederek ve yardımın ihtiyaç duyanlara iletilmesini sahada denetleyerek yardımların savaş ekonomisine yönlendirilmesi riskini azaltmak üzere fırsatlar sunmuş olabilir. Ancak gerçek şu ki yardımların bir kısmı hala başka yerlere yönlendiriliyor ve bunun azaltılması için daha fazla dikkat edilmesi gerekiyor. Diğer yardım kuruluşları, Somali’de uzaktan yönetim modeli ve/veya ortaklık yaklaşımları kullanmalarına rağmen yardımcıların nihai ihtiyaç sahiplerine ulaşmasını sağlamak için çaba harcıyorlar. Türk STK’lar, sahadaki çalışanlarını azaltıp Somalili ortaklar aracılığıyla gitgide daha fazla çalıştıkça bu yardım aktörleriyle ilişkiler, deneyim ve bilgilerin karşılıklı olarak paylaşılması fırsatları yaratabilir ve iki tarafın da uygulamalarını iyileştirmelerine yardım edebilir.

“Gemiler Mogadişu limanına geliyorlar; yüklerini bırakıyorlar ve gidiyorlar. ‘Somali’ye yardım ettik’. Peki bu yardımın nereye gittiğini biliyor musunuz? Sonra yardımların pazarda satıldığını görüyorsunuz. Bu nedenle [biz], yardımlarımızı kendimiz organize ediyor ve dağıtıyoruz.”

Türk yardım çalışanı, İstanbul

KALKINMA PROJELERİNİN BARIŞIN DAHİL EDİLMESİ

Türk yardım çalışanlarının altyapı, sağlık veya eğitim sektörlerinde halihazırda destekledikleri kalkınma projeleri, kalkınma hedeflerinin yanında barışın inşasını desteklemek için de kullanılabilir. Toplumsal uzlaşma süreçleri, örneğin eğitim girişimleriyle dolaylı olarak desteklenirken kalkınma projeleri, çatışan grupları bir araya getirmek için veya çatışmadan kaynaklanan alanlarda istihdam gibi yollarla ekonomik alanda barış payı sağlamak için kullanılabilir.¹¹⁸ Eğitim sektöründe faaliyet gösteren pek çok Türk STK, bu alandaki fırsatların zaten farkındalar ve bunu stratejilerine ve uygulamalarına resmen entegre ederek bu imkanları keşfetme yoluna gidebilirler.

BARIŞIN İNŞASI GİRİŞİMLERİNİN DOĞRUDAN DESTEKLENMESİ

Türk yardım aktörlerinin çoğunluğu, henüz temel amacı olarak barışın inşasına açık biçimde odaklanan projeler yürütmüyor görünüyorlar. Bu alanda daha fazla faaliyet göstermek için fırsatlar mevcut. Örneğin Türk hükümetinden veya Türk STK’lardan gelecek yardım, uzlaşma sürecinde yer alan Somalili sivil toplum aktörlerini doğrudan destekleyebilir.¹¹⁹ Dahası, hem hükümetten hem de sivil toplumdan çatışmalardan etkilenen diğer ülkelerde ve de Türkiye içinde barış ve uzlaşmayı destekleme deneyimine sahip ve bu kapasiteleri Somali’de kullanılabilecek bir dizi Türk aktör mevcut.

2. BARIŞ İÇİN ÇALIŞACAK DEVLET İNŞASININ TEŞVİK EDİLMESİ

“Avrupalı, Amerikalı veya Türk bağışçılar, para getirdiğinde kim hesap verebilir olacak? Yardımları, yanlış insanların eline geçecek ... toplum içinde Somalilerin çıkarına hareket eden değil yardımları kendi kabilelerine dağıtan yanlış insanlar var. Bu paranın nereye gittiği konusunda bağışçıların hesap verebilir olmamaları da bir mesele, tıpkı Somali halkı karşısında hesap verebilir olmamaları gibi. Bu nedenle tepeden tırnağa hesap verebilirliğe ihtiyacımız var.”

Odak grup katılımcısı, Garowe

HESAP VEREBİLİR, KAPSAYICI VE MEŞRU SİYASETİN DEVLET İNŞASININ MERKEZİNE OTURTULMASI

Türkiye'nin yumuşak gücü, bu yönde ilerlemeyi hızlandırmak için hükümete benzersiz bir konum sağlıyor. Eğitim ve uzmanların gönderilmesi yoluyla devlet kapasitesine destek vermeye devam edilmesinin yanında hukukun üstünlüğü veya geçici anayasanın sonlandırılması gibi konulardaki işbirliği, yurttaşlarının ihtiyaçlarına yanıt verebilen ve daha hesap verebilir bir devletin geliştirilmesini teşvik için fırsatlar sunuyor. Bu esnada eğer 2016'da planlanan seçimler yapılırsa bu, meşru bir siyasi çözümü kendiliğinden getirmeyecektir. Türkiye, Somalili liderleri seçimden önce, seçim sırasında ve sonrasında birbirleriyle çalışmaları için teşvik etmek üzere diplomatik çabalar harcamaya ve sürdürülebilir devlet inşasının temeli olarak gerek sosyal gerekse siyasi uzlaşma ihtiyacını vurgulamaya devam etmeli. Önceki taahhütlerine dayanarak Türk hükümeti, Somali makamlarını, yönetim ve barışa dair konularda sivil toplum ve vatandaşlarıyla daha fazla iletişim kurmaya ve bunun gerçekleşmesi için alanlar ve forumlar yaratmaya teşvik etmeli. Türk STK'lar, Somalili sivil toplum gruplarına devlet inşası sürecinde daha aktif rol oynamaları için doğrudan yardım edebilir.

YOLSUZLUK KARŞISINDA TAVIR ALINMASI

Yolsuzluk meselesi doğrudan ele alınmadan kapsayıcı, hesap verebilir ve meşru yönetim için alternatif modeller yaratılması mümkün olmayacaktır. Yolsuzluğu azaltma mekanizmaları Somali'ye sağlanan kamu hizmetleri destek paketinin parçası olmalı. Türk hükümeti, hükümetin finansmanı için kullanılan yardımların nasıl daha hesap verebilir biçimde yönetilebileceğine (örneğin ortak denetim mekanizmaları sayesinde) dair diyalogları desteklemeli ve bir çözümde uzlaşılan dek kendi katkılarını askıya alma seçeneğini değerlendirmeli. Sorumluluk, sadece Somalili aktörlere ait değildir: resmi olsun veya olmasın tüm Türk yardım kurumları, yardımların nereye gittiğine dair Somali yurttaşlarına karşı kendilerinin de hesap verebilir ve şeffaf olduklarından emin olmalı.

YENİ ORTAYA ÇIKAN YÖNETİMLERİN DİKKATLİCE DESTEKLENMESİ

Devlet inşası konusundaki en tartışmalı konulardan biri, Federal Hükümet ile gelecekteki federal devlet ve bölgesel yönetimlerin arasındaki güç dengesine ve yönetimlerin oluşturulmasına ilişkindir. Ortaya çıkan yönetimler için kapasite geliştirilmesi gibi yollarla devlet inşasının bu boyutunun desteklenmesi, Türkiye için Somali'de gerçekten kapsayıcı ve katılımcı yönetimlerin kurulmasına yardım etmenin bir aracı olabilir. Yine de Türkiye'nin bu alandaki faaliyetlerinin temel amacı, her seviyede Somalililer

Somaliland ve Türk bayrakları Hargeisa'da bir duvara resmedilmiş. Türk hükümeti, geleneksel olarak daha çok Mogadişu'ya odaklanmış olsa da Somaliland'a yardımlarını yavaş yavaş arttırmaya başladı ve 2014'te TİKA buraya geldi. Yakında bir konsoloslüğün açılması muhtemel. © SAFERWORLD/THOMAS WHEELER

tarafından yönetilen diyalog için yeterli zaman ve mekanın bulunmasını sağlamak olmalı, zira süreç, dış aktörler tarafından aceleyle getirilmemeli.

TABANDAN YUKARI DEVLET İNŞASININ DESTEKLENMESİ

Somali'de kurum inşasına yönelik tabandan yukarı süreçlere uzun vadeli destek sağlanması, verimli bir yatırım olarak görülebilir. Genel olarak TİKA ve Türk STK'lar, toplum düzeyinde de dahil olmak üzere kalkınma projelerinin bir parçası olarak yerel yönetim yapılarını aktif biçimde nasıl destekleyebileceklerini düşünmelidir. Hem TİKA hem de STK'lar, Mogadişu'nun belediye makamlarıyla çalışma deneyimlerini, ülkenin diğer kentsel bölgelerine de taşıyabilirler.

BÖLGELERDE VE SOMALİLAND'DA VAR OLAN KAPASİTENİN KULLANILMASI

Somaliland'da olduğu gibi sağlam bir kapasitenin olduğu yerlere ulaşmaya çalışan TİKA, projeleri doğrudan uygulamaktan kaçınarak bunun yerine mümkün olan yerlerde yerel yapıları destekleme fırsatını kullanmalı. Puntland Kalkınma Planı gibi mevcut yapılar, genellikle katılımcı ve kapsayıcı süreçler sonucunda oluşturulmuş ve bağışçıların desteğini hak ediyorlar. Bu esnada Mogadişu dışında bulunan ve tarihsel olarak daha istikrarlı olagelmüş bölgelerdeki bazı sivil toplum örgütleri, proje yapma konusunda hatırı sayılır bir kapasiteye sahipler. Bu da Türk STK'ların onların yerini almak yerine onlarla birlikte çalışabilecekleri anlamına geliyor.

3. BARIŞ ETRAFINDA DAHA GÜÇLÜ ORTAKLIKLAR KURULMASI

“Birbirimizin güçlü yanlarını tamamlamalı ve zayıf yönlerimizi azaltmalıyız – etkin koordinasyon bu anlama geliyor.”

Yardım çalışanı, Nairobi

EKONOMİK ÇIKARLARIN ŞEFFAFLAŞTIRILMASI VE ÇATIŞMAYA DUYARLI İŞ YAPMA PRATİKLERİNİN TEŞVİK EDİLMESİ

Mülakat yapılan birçok Somalili paydaş, genel olarak, kalkınmanın hızlandırılmasına yönelik olarak yardım kurumlarının yanı sıra ticaret aktörlerini güçlendiren bir yaklaşımı desteklediklerini ifade ediyorlardı. Cumhurbaşkanı Hasan Şeyh Mahmud, Türkiye'nin “Mogadişu'nun çehresini değiştiren bir iş ortamını getirdiğini, girişimcilerin şehre gelmelerini teşvik ettiğini ve liman ve havaalanının karlı hale getirilmesi de dahil olmak üzere devlet girişimlerini değiştirdiğini” öne sürüyordu.¹²⁰ Ekonomik yatırımlar ile yardım projelerinin amaçları arasındaki farkların daha şeffaf olması, yine de yanlış algıların giderilmesine yardımcı olacaktır. Dahası, çatışmaya duyarlılık ilkeleri Türk ticaret aktörlerinin yanı sıra yardım kurumlarında da geçerli olmalı. Bunu teşvik etmek için Türk hükümeti, ticari ihalelerini üstlenicilerin anlamlı risk değerlendirmeleri yapmaları şartına bağlamalı.

GELİŞTİRİLMESİ İÇİN BARIŞIN BİR GİRİŞ NOKTASI OLARAK KULLANILMASI

Türk STK'ların bağımsız girişimler yürütmeye serbest olmaları gerekse de resmi ve sivil toplum aktörleri arasında daha güçlü bir ortaklık kolaylaştırılmalı ve 2011'deki açlık karşısında yapıldığına benzer olarak barışın desteklenmesine yönelmeli. Türk hükümetinin farklı kurumları ile STK'lar arasında tartışmalar için hem Mogadişu'da hem de Ankara'da formel vesileler yaratılmalı. İki yönlü gerçek bir ortaklığın gereği olarak Türk sivil toplum aktörleri, hükümetin stratejisini şekillendirmek için fırsatlara sahip olmalı ve devletin ötesinde daha geniş perspektifler yansıtmasını

sağlamalı. Gerçekten çok yönlü bir yaklaşımın özellikle Türkiye'ye ait olması gerekmiyor: Somalili ve diğer uluslararası devlet ve devlet dışı paydaşların çok yönlü ortaklıkları canlandırma çabalarına dahil edilmelerinin önemli yararları bulunuyor. Örneğin bu, Türk hükümetinin yararlanabileceği verilerin sayısını artırabilirken aynı zamanda kendi perspektiflerini ve önceliklerini geniş bir paydaşlar grubuyla paylaşmasına imkân sağlayacaktır.

DiĞER BAĞIŞÇILARLA İLETİŞİM KURULMASI

Bu yalnızca Türk yetkililerin veya STK'ların sorumluluğu olmasa da diğer uluslararası yardım bağışçıları ile düşük düzeyde ilişki kurulması, ele alınması gereken bir konu. Somali'de çalışan tüm yardım kuruluşları arasında daha fazla bilgi paylaşımı sayesinde yardımın

etkililiği artacak ve riskler azalacaktır. Türkiye'nin ilişki kurma biçiminin bazı yönleri, diğerlerinden farklı ve bu da karşılıklı güçlü yönlerin koordinasyon yoluyla vurgulanması potansiyelinin önemli olduğunu gösteriyor. Dahası hem TİKA hem de Türk STK'lar, uzun süredir Somali'de faaliyette bulunan bağışçılardan birçok şey öğrenebilirlerken diğerleri de Türkiye'nin yardımcı ulaştırma yaklaşımından öğrenebilirler, ki pek çok Somalili paydaş da böyle olmasını istiyorlar. Yeni Anlaşma'nın uygulanmasıyla ilgili olarak bir yere kadar yaptığı üzere Türk hükümetinin mevcut koordinasyon yapılarıyla ve onlar aracılığıyla çalışması için açık fırsatlar bulunuyor. Bununla birlikte şimdiye dek sahada elde ettiği deneyime dayanarak gelecekte kolektif girişimlerin yaratılmasını yönlendirebilme durumuna da sahip.

TÜRKİYE'NİN SOMALİ'DEKİ DENEYİMİ 'İNSANİ DİPLOMASİ' İÇİN NE ANLAMA GELİYOR?

Türkiye'nin Somali'de yakın zamandaki deneyimi, insani diplomasi kavramının aydınlatılmasına ve daha da geliştirilmesine yardımcı olabilir. Bir Türk diplomatın belirttiği üzere, “Türkiye öğreniyor ve hızlı öğreniyor.”¹²¹ Siyaset yapımcılar için Somali örneğinden dört sonuç ön plana çıkıyor:

- **Yardımların barışa hizmet etmesine izin verilmesi:** Türkiye'nin ortaya çıkan ulusal yardım stratejisi içinde çatışmaya duyarlılık ve barışın inşasına belirgin bir biçimde vurgu yapması, yardım kuruluşlarının amaç ve stratejilerine barışı entegre etme yetkisinin tanınması gerekiyor. Bu, çatışmalardan etkilenen devletlere gitgide daha fazla odaklanan insani yardım ve kalkınma yardımlarının etkisini maksimuma çıkarmasına yardımcı olacaktır.
- **Yardımların diğer ilişki alanlarıyla tutarlı olmasının sağlanması:** Yapılan kalkınma yardımlarının Türk hükümetinin çatışmalardan etkilenen devletlerdeki arabuluculuk çabaları ve güvenlik sektöründeki rolü de dahil olmak üzere geniş kapsamlı faaliyetlerinin diğer boyutlarıyla tutarlı olması ihtiyacı bulunuyor. Bu, çok yönlü yaklaşımının güçlendirilmesinde önemli bir faktör olacaktır.
- **Çok yönlü yaklaşımın güçlendirilmesi:** Sivil toplum aktörleriyle çatışmanın ve güvenliksizliğin ele alınmasında ortak bir odak noktasından hareketle iki taraflı bir koordinasyon ve istişare ortaklığının kurulması, çok yönlü yaklaşımı Türkiye'nin sivil kapasitesinin kullanımını maksimuma çıkaracak bir gerçeklik haline gelmesine yardımcı olabilir.
- **Yardım alan devletin ötesine bakılması:** Türkiye'nin Somali'de yaptığı üzere yardım alan ülkelerle güçlü ilişkiler kurulurken faaliyetlerin odağı aynı zamanda halk ve de sivil toplum grupları dahil olmak üzere geniş bir paydaş grubunun görüşleri olmalı. Uzun vadede daha duyarlı yönetim sistemleri yaratmak için meşruiyet, hesap verebilirlik ve dahil etme, devlet inşasına verilen desteğin merkezinde yer almalı.

SONUÇ

Türkiye'nin devam eden yükselişi, tahmin edilmesi güç küresel ve iç faktörler tarafından belirlenecek ve şekillenecek. Ancak ülkenin bölgesinde kilit önemde bir aktör ve bu nedenle de uluslararası ilişkilerde göze çarpan bir aktör olmaya devam etmesi muhtemel. Mevcut iktidar süresince Türkiye'nin insani diplomasi modelinin odağında olacağı kesin görünen çatışmalardan etkilenen devletlerde bu rol, etkisini hissettirecektir. Türk liderler, Somali'ye insani diplomasi uygulamasının açık bir örneği olarak işaret ediyorlar.¹²² Bir dizi Türk devlet kurumu ve STK, ülkenin Somali ile olan ilişkilerinde kritik roller oynadılar; yaptıkları yardımlar Türkiye'nin bu ülkedeki kapsamlı faaliyetlerinin temelini oluşturduğu öne sürülüyor.

Hiç şüphesiz ki Türkiye, Somali'de

popüler bir ülke. Buradaki faaliyetlerinin yardımların genel görünümünü değiştirdiğine inanılıyor. Ne var ki balayı dönemi sonsuza dek devam etmeyecektir ve Türk yardım kuruluşları, kendi açılarından 'Somali yorgunluğu'¹²³ içindeler. Bu ilişkiye yeniden enerji sağlayabilmek için rollerini yeniden değerlendirmeleri ve ilişki biçimlerini iyileştirmeye devam etmeleri gerekiyor. Acil insani yardımdan kalkınma projelerine ve kapasite artırmaya geçiş, 2011'deki açıklıktan bu yana gerek resmi gerekse sivil toplumun evrilen faaliyet biçimlerinin temel özelliği oldu. Somali içindeki dinamikler, Türk aktörlerden gelen yardımların gelecekte nasıl verileceğini büyük ölçüde şekillendirecek. İyileşmiş bir siyasi ve güvenlik ortamı, aynı yönde değişimin devam etmesi için açıklıklar yaratacak, öte yandan

bir başka krizin ortaya çıkması Türk yardım kuruluşlarının eski pratiklerine geri dönmelerine yol açacaktır. Daha geniş anlamda şu unutulmamalı ki Somalili paydaşlar, yardımların pasif alıcıları değil, yardımın sağlanmasını şekillendiren aktif aktörler konumundalar. Ülkenin tamamının geleceği için de olduğu gibi Türkiye'nin yardımlarının etkisini etkileyecek olanlar, Somalili liderler, yetkililer ve sivil toplum olacaktır. Bununla birlikte Türk yardım kuruluşlarının yardımlarını barışın hizmetine sunmaya açık biçimde vurgu yapmaları, Türkiye-Somali ilişkilerinin gelişiminde bir sonraki ilerici adım olabilir ve bir kez daha yükselen gücün ülkeye yapılan yardımların genel görünümünü sonsuza dek değiştirme kabiliyetini ortaya koyabilir.

Somalili erkekler, 2011'de Türk Kızılay'ının yürüttüğü Cezire YEK kampından geçen yolun inşasına yardım ediyorlar. Türk STK'lar, yardımın ulaştırılması için Türk gönüllülere dayanmalarına rağmen bölgedeki Somalileri de işe aldılar. Güvenlik endişeleri nedeniyle Türk STK'lar, Somalili çalışanlarla gitgide daha fazla çalışıyorlar. © KIZILAY

NOTLAR

- 1 Nüfusları ve ekonomilerinin büyüklüğü itibarıyla Çin, Brezilya ve Hindistan, belli başlı yükselen güçler olarak değerlendiriliyorlar. Türkiye, orta büyüklükte yükselen güçler olarak görülen Endonezya, Güney Afrika veya Meksika gibi ülkelere birlikte değerlendirilebilir. Aslında yükselen güçler olarak hangi ülkelerin adlandırılacağına karar verirken kullanılan kriterler, her zaman açık değil. Ancak bu çalışmayı ilgilendiren bazı nitelikler, sıralanabilir. Son yıllardaki ekonomik büyümeleri ve küreselleşmenin etkileri nedeniyle yükselen güçler, dünya sahnesinde önemli bir rol oynamaktalar. Yardımlar, diplomatik destek ve güvenlik işbirliğinin sağlanmasında hızla önem kazanıyorlar. Uluslararası güvenlik ve kalkınmaya dair tartışmalarda artan bir etkiye sahipler ve diğer ulusların görüşlerini gitgide daha fazla şekillendiriyorlar. Yükselen güçler, çatışmadan etkilenen devletlere müdahil oluyorlar ve bu nedenle bu ülkelerin istikrarında yerleşik bir çikara sahipler. Ayrıca yerleşik güçler tarafından uluslararası çatışmalara ve krizlere yanıt vermede küresel sorumluluğa katılmaları bekleniyor.
- 2 Davutoğlu, A (2001) *Stratejik Derinlik*, İstanbul: Küre Yayınları.
- 3 Bakınız Aras, B (2014) 'Davutoğlu Era in Turkish Foreign Policy Revisited', *Journal of Balkan and Near Eastern Studies* and Cornell, S (2012) 'What drives Turkish Foreign Policy?', *Middle East Quarterly* Winter 2012, s 24.
- 4 'Final Declaration of the Fifth Annual Ambassadors Conference', Türkiye Dışişleri Bakanlığı, 3 Ocak 2012, erişim tarihi 30 Nisan 2014 www.mfa.gov.tr/final_declaration_of_the_fifth_annual_ambassadors_conference.en.mfa
- 5 Bakınız Akpınar, P (2014) 'Turkey's Peacebuilding in Somalia: The Limits of Humanitarian Diplomacy', *Turkish Studies* 14:4, s. 735-757.
- 6 A.g.e
- 7 Türkiye'nin yardımları yeni değil. 1980'lerde küçük yardım projeleriyle başladı, 1990'ların başlarında Orta Asya'ya önemli miktarlarda yardım gönderdi. TİKA (2014) *Türkiye'nin Kalkınma Yardımı 2013*, Ankara: TİKA, s 9.
- 8 Birinci sırada Amerika Birleşik Devletleri, ikinci sırada Birleşik Krallık bulunuyordu. Global Humanitarian Assistance (2014) *Global Humanitarian Assistance Report 2014*. Bristol: Development Initiatives.
- 9 TİKA (2013) *Türkiye'nin Kalkınma Yardımı Raporu 2012*, Ankara: TİKA, s 12.
- 10 Mülakat, İstanbul, 26 Mayıs 2014.
- 11 TİKA (2014) s 12 ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (2012) *Statistics on resource flows to developing countries*, bakınız www.oecd.org/dac/aidstatistics/statisticsonresourceflowstodevelopingcountries.htm
- 12 Ayttey, G (1994) 'The Somali Crisis: Time for an African Solution', *Cato Policy Analysis* No. 205.
- 13 O dönemde çok sayıda yardım kuruluşu Somali'ye girdi. Zayıf koordinasyon, zayıf izleme ve yardımların ölçüğü, "yardım kuruluşlarının savaş ekonomisini körüklediği, çatışmayı uzattığı ve Somalili liderlerin ortaya çıkmalarını engellediği" eleştirilerine yol açtı. Warsame, H A (2011) 'Role of International Aid and Open Trade Policies in Rebuilding the Somali State', *Bildhaan: An International Journal of Somali Studies*: Cilt 11, makale 10, s 53.
- 14 Food Security Analysis Unit Somalia (2008) 'More than 3.2 Million People in Humanitarian Crisis: Implications for Response' Nairobi: Food Security Analysis Unit Somalia.
- 15 Global Humanitarian Assistance (2012) *Somalia: International financing investments* Bristol: Development Initiatives.
- 16 Bradbury, M (2010) 'State-building, Counterterrorism, and Licensing Humanitarianism in Somalia', *Briefing - Feinstein International Center*, s 10 ve Seal, A & Bailey, R (2013) 'The 2011 Famine in Somalia: lessons learnt from a failed response?', *Conflict and Health* Cilt 7, Sayı 22.
- 17 Mayıs 2014'te 23 yarımlı kuruluşu, Somali'ye yardım yapılması için ortak acil çağrı yaptı ve 50.000 çocuğun ölümün pençesinde olduğunu iddia ettiler. *The Guardian* 8 Mayıs 2014. Ayrıca bakınız: OCHA (2013) *2014 Strategic Response Plan: Somalia*, United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs.
- 18 Birleşmiş Milletler Somali ve Eritre İzleme Grubu (2013) Güvenlik Konseyi Komisyonu Başkanı'nın Güvenlik Konseyi Başkanı'na hitaben 12 Temmuz 2013 ve 751 (1992) ve 1907 (2009) numaralı Somali ve Eritre'yi konu alan kararlarına ilişkin mektubu – Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, online.
- 19 Menkhaus, K (2014) 'Aid and institution building in fragile states: The case of Somali-inhabited eastern Horn of Africa' *WIDER Working Paper 2-14/002* United Nations University/World Institute for Development Economics Research, s 5.
- 20 IBTimes (2013) 'Somalia To Receive \$2.4 Billion In Aid From Global Donors, As President Promises to Focus on Development', *IBTimes* 17 Eylül 2013.
- 21 Yeni Anlaşma ile ilgili daha fazla bilgi için bakınız Saferworld ve World Vision (2014) *Strengthening the New Deal from the Bottom Up: Perspectives on the Somali Compact and Somaliland Special Arrangement (SSA)* Londra: Saferworld.
- 22 Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (2013) *Aid Statistics, Recipients at a Glance*, bakınız www.oecd.org/countries/somalia/recipientcharts.htm
- 23 Menkhaus (2014), s 12.
- 24 Anderson, M (1999) *Do No Harm: How aid can support peace – or war* London: Lynne Reinner, p 37.
- 25 Birleşmiş Milletler Somali ve Eritre İzleme Grubu (2013), s 25 ve Birleşmiş Milletler Somali ve Eritre İzleme Grubu (2010), Güvenlik Konseyi Komisyonu Başkanı'nın Güvenlik Konseyi Başkanı'na hitaben 18 Temmuz 2013 tarihli ve 751 (1992) ve 1907 (2009) numaralı Somali ve Eritre'yi konu alan kararlara ilişkin mektubu – Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, online, s 7.
- 26 Birleşmiş Milletler Somali ve Eritre İzleme Grubu (2010), s 7.
- 27 Yardımların ulaştırılması da bazı açılardan askerleştirildi. Dağıtımında yer alan bazı Somalili işadamları, geniş milis grupları kurdular. Birleşmiş Milletler Somali ve Eritre İzleme Grubu (2010).
- 28 İnsan Hakları İzleme Örgütü (2013) *Hostages of the Gatekeepers: Abuses against internally displaced people in Mogadishu*, Somalia Human Rights Watch, p 7.
- 29 Bradbury (2010), p 6.
- 30 Jackson, A & Aynte, A (2013) 'Al-Shabaab engagement with aid agencies' *ODI Humanitarian Policy Group – Policy Brief* 53.
- 31 Menkhaus, K (1997) 'US Foreign Assistance to Somalia: Phoenix from the ashes?', *Middle East Policy* Cilt 5, Sayı 1, s 127.
- 32 Menkhaus, K (2006) 'Governance without Government in Somalia: Spoilers, State Building and the Politics of Coping', *International Security* Cilt 31, No 3, s 97.
- 33 Birleşmiş Milletler Somali ve Eritre İzleme Grubu (2013), s 154 ve Menkhaus, K (2006).
- 34 A.g.e s 8.
- 35 Mogadishu'da yapılan odak grup toplantıları (25 Şubat 2014) Garowe (15 Şubat 2014) ve Hargeisa (9 Şubat 2014).
- 36 Örneğin bakınız, Somali STK Konsorsiyumu (2014) *Guidelines for risk mitigation for NGOs working in Somalia/Somaliland* Somalia NGO Consortium: Nairobi, OECD (2011) *2011 Report on International Engagement in Fragile States: Somalia Republic* OECD: Paris, ISAC (2008) *Joint Operating Principles for Somalia – Working Document* Inter-Agency Standing Committee Somalia, Collaborative Learning Projects (2008) *Do No Harm in Somalia* Cambridge: CDA.
- 37 Menkhaus (2014), s 9.
- 38 Özkan, M (2014) *Turkey's Involvement in Somalia: Assessment of a State-Building in Progress* Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, s 46.
- 39 Davutoğlu, A 'Turkey's humanitarian diplomacy: objectives, challenges and prospects', *The Journal of Nationalism and Ethnicity* 32 (2013), s 867. Ayrıca bakınız Beşinci Büyükelçi Konferansı Sonuç Bildirisi, Türkiye Dışişleri Bakanlığı, 3 Ocak 2012, bakınız www.mfa.gov.tr/final_declaration_of_the_fifth_annual_ambassadors_conference.en.mfa ve Murphy & Woods (2014).
- 40 Christie-Miller, A 'Turkey takes the lead in rebuilding Somalia' in *The Christian Science Monitor* 5 Haziran 2012.
- 41 Örneğin Somali'ye yapılan yardımlar hakkında BM Genel Kurulu'nda 2011'de yaptığı konuşmada Türkiye başbakanı şunu vurguladı: "Bizim en büyük arzumuz, Türkiye'nin bu yönde göstermiş olduğu liderliğin tüm uluslararası camia için örnek teşkil etmesidir", Erdoğan, R T 2011 *Prime Minister of the Republic of Turkey: Speech to the 66th UN General Assembly* New York, 22 Eylül 2011.
- 42 Özkan (2014) s 18.
- 43 Aktaran Özkan (2014) s 27.
- 44 Al Jazeera (2013) 'Turkey's moves in Somalia unnerve al-Shabaab' *Al Jazeera* 8 Ağustos 2013.
- 45 A.g.e
- 46 Sheikh, A & Omar, F (2015) 'Bomb explodes near Turkish delegation in Somalia day before President's visit', *Reuters*, 22 Ocak 2015.
- 47 Mülakat, Ankara, 21 Şubat 2014.
- 48 Mülakat, İstanbul, 13 Şubat 2014, Mülakat, Ankara, 21 Şubat 2014, Mülakat, İstanbul 25 Şubat 2014.
- 49 Mülakat, İstanbul 13 Şubat, 2014.
- 50 Mülakat, İstanbul, 25 Şubat 2014. Ayrıca bakınız: Aynte, A (2012) 'Turkey's Increasing Role in Somalia: An Emerging Donor?' *Al Jazeera Centre for Studies Report* s 4, Mareeg (2012) 'Turkish diplomacy revitalises Somalia: Will Hassan Sheikh now capitalise?' *Mareeg* 25 Eylül 2012.
- 51 Mülakat, İstanbul 13 Şubat, 2014.
- 52 Mülakat, İstanbul, 25 Şubat, 2014.
- 53 Daha ayrıntılı bilgi için bakınız Özkan (2014), s 31-33. Şu belirtilmeli ki OECD'nin DAC yönergelerine uygun olarak Türkiye, Somali güvenlik sektörüne yapılan doğrudan yardımı RKY olarak kabul etmiyor.
- 54 Centre for Strategic Research (2013) *Jamal Mohamed Barrow ile mülakat, Somali Dışişleri Bakanı yardımcısı ve Bloomberg (2015) 'Turkey's Erdogan Pledges 10,000 New Somalia Homes During Visit', Bloomberg News* 26 Ocak 2015.
- 55 Mülakat, İstanbul, 25 Şubat 2014. Ayrıca örneğin bakınız Somaliland Press (2012) 'Turkey accepts 60 police recruits' *Somaliland Press* 30 Haziran 2012.
- 56 ICG (2012) s 14 ve Birleşmiş Milletler Somali ve Eritre İzleme Grubu (2013).
- 57 Güvenliği desteklemek üzere verilen silah, araç ve ekipmanlar, defalarca milislerin eline geçti ve uluslararası aktörlerden eğitim alan askerler, çeşitli gruplara geçerek taraf değiştiriler ve böylelikle sürmekte olan şiddeti doğrudan beslediler. Bakınız Bryden M (2013) *Somalia Redux* Washington DC: CSIS, s 9-10.
- 58 Mülakat, İstanbul, 25 Şubat 2014.
- 59 Türkiye İstatistik Enstitüsü (2013) 'Foreign Trade Statistics Yearbook 2012' bakınız www.turkstat.gov.tr/Kitap.do?metod=AnaKategori&KT_ID=4&KITAP_ADI=Foreign+Trade
- 60 ICG (2012) s 13.
- 61 Sabahi (2013) 'Somali parliament rejects Turkish airport contract', *Sahbi News*, 10 Eylül 2013 ve Garowe Online (2014) 'Federal Parliament postpones vote on Seaport Management Deal', *Garowe Online* 3 Nisan 2014.
- 62 Mülakat, Ankara, 21 Şubat 2014.
- 63 Somalicutent (2014) 'Kenya-Turkey Agreed to Stabilize Somalia', *Somalicutent* 15 Nisan 2014.
- 64 TİKA (2012) ve Harte, J (2012, Aralık) *Turkey Shocks Africa World Policy Journal* 29:27, 32.
- 65 Reuters (2012) 'Turkey tries out soft power in Somalia' *Reuters* 3 Haziran 2012.
- 66 TİKA (2013) ve TİKA (2014).
- 67 TİKA (2014) s 9.
- 68 TİKA (2013) s 77 ve TİKA (2014) s 9.
- 69 Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı (2014) 'Kardeşliğimiz gereği Somalili kardeşlerimize hizmet ettik; dayanışmamız devam edecektir' – Basın Duyurusu, 25 Ocak 2015.
- 70 Mülakat, İstanbul, 25 Şubat 2014. Ayrıca bakınız Özkan (2014).
- 71 Reuters (2012).
- 72 Mülakat, İstanbul, 25 Şubat 2014.
- 73 TİKA (2013) s 28.
- 74 Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı (2014).
- 75 A.g.e s 77.
- 76 Murphy & Woods (2014).
- 77 Örneğin Türkiye'nin Dışişleri Bakanı, 2013 Londra Konferansı'nda şunları kaydetti "su andan itibaren Somalililer, gelecekteki Somali'yi ilgilendiren tüm çabalarda kontrolü elinde tutmalıdır", aktaran Türkiye Dışişleri Bakanlığı (2013). Sayın Ahmet Davutoğlu'nun yaptığı açıklama, Türkiye Dışişleri Bakanı Somali konferansında, 7 Mayıs 2013, Londra. Bakınız www.mfa.gov.tr/statement-by-mr_ahmet-davutoglu_minister-of-foreign-affairs-of-turkey-at-the-somalia-conference_7-may-2013_london.en.mfa Ayrıca bakınız Türkiye Dışişleri Bakanlığı (2012). İkinci İstanbul Somali Konferansı, Sonuç Bildirgesi, 1 Haziran 2012, İstanbul. bakınız www.mfa.gov.tr/the-second-istanbul-conference-on-somalia_final-declaration_1-haziran-2012_istanbul.en.mfa
- 78 Aktaran Aynte (2012) s 4.

Saferworld, şiddet içeren çatışmaları önlemek ve daha güvenli bir yaşam inşa etmek için çalışan bağımsız, uluslararası bir kuruluştur. Afrika, Orta Doğu, Asya ve Avrupa'da 20'den fazla ülkede programlar yürüten ve Londra, Brüksel, Vaşington ve Viyana'da temsil platformlarına sahip olan ve kâr amacı gütmeyen bir kuruluşuz. Önceliğimiz insanlar ve herkesin güvenlilsizlikten ve şiddet içeren çatışmalardan uzak barışçıl ve tatmin edici yaşam sürmesi gerektiğine inanıyoruz.

İstanbul Politikalar Merkezi, küresel uzantıları olan bağımsız bir politika araştırma merkezidir. Misyonumuz, sosyal bilimler alanında yapılan akademik araştırmalara ve bunların politika oluşturma süreçlerinde uygulanmasına katkıda bulunmaktır. İç ve dış politika alanlarında karar vericilere, kanaat önderlerine ve toplumun geneline yenilikçi ve nesnel analizler sunmayı amaçlamaktayız.

Açıklama: Bu araştırma projesi, Somali'de Saferworld-Oxfam çalışma programı kapsamında desteklendi. Ancak zorunlu olarak Oxfam'ın görüş ve fikirlerini yansıtmamaktadır.

Araştırma hakkında: Saferworld ve İstanbul Politikalar Merkezi tarafından 2014'te bu brifing için yürütülen araştırma, konuyla ilgili rapor ve medya kaynaklarının taramasına dayanmaktadır. Buna ek olarak siyasiler, diplomatlar, yardım kurumu yetkilileri, STK çalışanları, iş adamları ve sivil toplum aktivistleri ile Mogadişu, Hargeisa, Garowe, Ankara, İstanbul, Nairobi ve Londra'da 52 adet derinlemesine mülakat yapılmıştır. Ayrıca 60'tan fazla kişi, Modadişu, Hargeisa ve Garowe'deki odak grup tartışmalarına ve İstanbul'daki çalışmaya katıldı. Önde gelen araştırmacılar, Onur Sazak, Thomas Wheeler ve Auveen Woods'tur.

SAFERWORLD YAYINLARI

- *Puntland at the polls*
- *Shifting geopolitics in Central Asia: The roles of China, Russia, India and Turkey*

Daha fazlası için: www.saferworld.org.uk

İSTANBUL POLİTİKALAR MERKEZİ YAYINLARI

- *Turkey as a "Humanitarian State", E. Fuat Keyman and Onur Sazak*
- *Turkey's International Development Framework Case Study: Somalia, Teri Murphy and Auveen Woods*

Daha fazlası için: ipc.sabanciuniv.edu

NOTLAR devam

- 79 Torun, K (2012) 'Role of Turkey in Fragile and Conflict Affected States – The Case of Somalia: From humanitarian aid to development assistance, 2011–2012' Dünya Bankası'nda yaptığı konuşma, Nairobi, 27 Kasım 2012.
- 80 Türkiye Dışişleri Bakanlığı (2014) *Türkiye'nin Somali'ye Yaptığı Yardımlara İlişkin Basın Duyurusu* No. 49, 16 Şubat 2014.
- 81 Warah, R (2012). Why Turkish aid model is proving to be a success in Somalia ve ayrıca *Hiraa Online*.
- 82 Mülakat, İstanbul, 25 Şubat 2014.
- 83 Global Humanitarian Assistance (2012).
- 84 Kızılay (2013) *Kızılay Yıllık Faaliyet Raporu*, İstanbul: Kızılay, s 37–46.
- 85 Çalıştay, İstanbul, 26 Mayıs 2013, 'Permanent Projects from IHH for Somalia' İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı, bakınız www.ihh.org.tr/en/main/news/2/permanent-projects-from-ihh-for-somalia/1085
- 86 Örneğin Kimse Yok Mu, 2011 ile 2013 arasında Ramazan bayramları boyunca yaklaşık 3.7 milyon dolar değerinde bağış yaptığını belirtiyor. Çalıştay, İstanbul, 26 Mayıs 2014.
- 87 Çalıştay, İstanbul, 26 Mayıs 2014.
- 88 En azından bir büyük STK, İHH, Somali'de kalıcı ofise sahip değil; bir veya iki kalıcı personeli, Somalili ortağı olan Zenzem örgütü aracılığıyla faaliyet gösteriyor.
- 89 Çalıştay, İstanbul, 26 Mayıs 2014.
- 90 TİKA, Türkiye'nin küresel yardımlarına dair raporlarında devlet dışı yardımların istatistiklerini de kapsıyor. Ayrıca bakınız Özkan (2014) s 53.
- 91 Mülakat, Ankara, 19 Temmuz 2013.
- 92 Mülakat, İstanbul, 11 Mart 2014.
- 93 Mülakat, Hargeisa, 10 Şubat 2014.
- 94 Odak grup toplantıları, Garowe, 15 Şubat 2014.
- 95 Cumhurbaşkanı Hasan Şeyh, bunu yineledi ve Batılı kurumların yardımı ulaştırmak için üçüncü taraflara bel bağladığını ileri sürdü; "ancak etkisi, sahada görülüyor, ve yardımlarının amaçlanan kişilere ulaşmadığını bilmiyorlar. Türkler, sistematik olarak görünürler." Aktaran ICG (2012) s 9.
- 96 Cumhurbaşkanı Şeyh Mahmud (2015) 'Türkiye'nin Somali'deki Rolü: Zor zamanlarda Dayanışma modeli', *Daily Sabah*, 24 Ocak 2015.
- 97 ICG (2012) s 10.
- 98 Aynte (2012) s 4.
- 99 Örneğin bakınız: *Horseed Media* (2013) 'Joint Statement Between the Somali Prime Minister and Turkish Prime Minister', *Horseed Media* 28 Eylül 2013.
- 100 Birleşmiş Milletler Somali ve Eritre İzleme Grubu (2012) Güvenlik Konseyi Komisyonu Başkanı'nın Güvenlik Konseyi Başkanı'na hitaben 11 Temmuz 2012 ve 751 (1992) ve 1907 (2009) numaralı Somali ve Eritre'yi konu alan kararlara ilişkin mektubu – Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, online s 298.
- 101 A.g.e s 298.
- 102 Çalıştay, İstanbul, 28 Mayıs 2014, Odak grup toplantıları, Garowe, 15 Şubat 2014.
- 103 Mülakat, Nairobi, 18 Şubat 2014.
- 104 Mülakat, İstanbul, 10 Mart 2014.
- 105 Birleşmiş Milletler Somali ve Eritre İzleme Grubu (2012) s 312–313.
- 106 Mülakat, İstanbul, 11 Mart 2014.
- 107 Mülakat, Nairobi, 7 Şubat 2014.
- 108 Bazıları, Somalilerin Türk yardım aktörlerine erişimlerinin en azından başlangıçta bu elitler tarafından ele geçirildiğini ve kontrol edildiğini belirttik kadar ileri gidiyorlardı. Bu tür iddiaların doğrulanması son derece zor olsa da bu çalışmada yer alan Somalili araştırmacıların mülakat yapmak için Mogadişu'daki Türk yetkililer ve STK'lara ulaşmakta zorluklar yaşadıklarını belirtmek yerinde olacaktır. Somalili bir STK çalışanı şunları kaydediyordu: "Türk STK'sının Mogadişu'da kendi adamları var. Onları ziyaret etmek ve onlarla buluşmak istiyorsanız adamlarıyla ilişkinizin olması gerekiyor. Bu durum TİKA için de geçerli. TİKA ile buluşmaya çalıştım, irtibat kurmaya çalıştım. Ama doğru kişileri tanımanız gerekiyor. Başbakan'dan mektubunuz olması gerekiyor. Çok büyük bir kapı bu!" Mülakat, Garowe, 15 Şubat 2014, Mülakat, Nairobi, 7 Şubat 2014, Mülakat, Mogadişu, 24 Şubat 2014. Ayrıca bakınız ICG (2012), s 8 ve Saferworld (2012) *Mogadishu Rising? Conflict and governance dynamics in the Somali capital* Saferworld: Londra.
- 109 Örneğin bir sivil toplum aktivisti şunları ifade ediyordu: "Somali hükümeti, yalnızca bir aile ve sadece Mogadişu'da duruyor ve sadece Mogadişu'yu kontrol ediyor. Bu Somali değil". Mülakat, Garowe, 15 Şubat 2014.
- 110 Çalıştay, İstanbul, 26 Mayıs 2014.
- 111 Bir sivil toplum aktörünün sözleriyle: "tamamı aslında yasadışı bir kaçakçılık süreciydi", Odak grup toplantıları, Garowe, 15 Şubat 2014, Mülakat, Garowe, 15 Şubat 2014, Mülakat, Mogadişu, 23 Şubat 2014.
- 112 Odak grup toplantıları, Garowe, 15 Şubat 2014.
- 113 ICG (2012) s 8.
- 114 Odak grup toplantıları, Hargeisa, 9 Şubat 2014.
- 115 Ağustos 2013'te Türkiye'ye ait bir yardım sevkiyatı Puntland'lı siyasiler tarafından reddedildi çünkü ulaştırılması Mogadişu'lu yetkililer ve yükleniciler tarafından denetlenmişti. Yetkililer, Türkiye'yi yardımlarını siyasileştirmekle suçladılar. Mülakat, Garowe, 15 Şubat 2014.
- 116 Mülakat, Nairobi, 6 Şubat 2014.
- 117 Birleşik Krallık ile ilgili olarak örneğin bakınız, Chonghaile, CN (2014) 'UK-Somali links raise concern as UN alleges corruption and arms deals', *The Guardian*, 18 Kasım 2014 ve Townsend, M & Abidin, T (2012) 'Britain leads dash to explore for oil in war-torn Somalia', *The Observer*, 25 Şubat 2013.
- 118 Akpınar (2013).
- 119 Mülakat, Hargeisa, 11 Şubat 2014.
- 120 Cumhurbaşkanı Şeyh Mahmud (2015).
- 121 Çalıştay, İstanbul, 26 Mayıs 2014.
- 122 Aktaran Akpınar, P (2014), s 736.
- 123 Özkan (2014) s 48.

Copyright © Saferworld, Mart 2015.

SAFERWORLD The Grayston Centre, 28 Charles Square, London N1 6HT · Phone: +44 (0)20 7324 4646 · Fax: +44 (0)20 7324 4647 · Web: www.saferworld.org.uk
UK Registered Charity no 1043843 · Company limited by guarantee no 3015948

İSTANBUL POLİTİKALAR MERKEZİ Karaköy Minerva Han/Karaköy Headquarters, Bankalar Caddesi No: 2, Kat: 4, 34420 Karaköy – İstanbul ·
Phone: (212) 292 4939 ext. · Fax: 1417(212) 292 4957